

คำถาม-คำตอบเพื่อความเข้าใจเนื้อหาปรัชญาจีน

1. ปรัชญาจีนแบ่งออกเป็นกี่ยุค ?
ปรัชญาจีนแบ่งเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคแรก ยุคกลาง และยุคที่สาม
2. ปรัชญาจีนยุคแรกมีความสำคัญอย่างไร ?
ปรัชญาจีนยุคแรก เป็นยุคของปรัชญาจีนที่ยิ่งใหญ่ 3 ลัทธิ คือ ลัทธิขงจื๊อ, ลัทธิเต๋า และ ลัทธิมอจื๊อ รวมทั้งสำนักเนติธรรม
3. อะไรคือลักษณะเด่นของปรัชญายุคกลางของจีน ?
พุทธศาสนาจากอินเดียเผยแพร่เข้าไปในประเทศจีน
4. อะไรคือลักษณะเด่นของปรัชญายุคที่สามของจีน ?
การสังเคราะห์ลัทธิขงจื๊อให้มีลักษณะทางอภิปรัชญามากขึ้น
5. ลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิทางศาสนาหรือไม่ ?
ลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิจริยธรรมและการเมืองมากกว่าศาสนา
6. ขงจื๊อเป็นผู้ให้กำเนิดลักษณะเด่นของปรัชญาจีนด้านใด ?
มานุษยภาพนิยม (Humanism) ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญแก่บุคคลและสังคมมากกว่าพระเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ
7. เราสามารถศึกษาประวัติของขงจื๊อจากที่ใด ?
ข้อเขียนของศิษย์ของขงจื๊อ เช่น ข้อเขียนของเม่งจื๊อ
8. ขงจื๊อมีชีวิตอยู่ในช่วงสมัยใดของประวัติศาสตร์จีน ?
ชุนชิว (720-489 ก่อน ค.ศ.) ซึ่งเป็นช่วงของสงครามระหว่างรัฐภายใต้ระบบการปกครองแบบเจ้าครองนครของราชวงศ์โจว
9. อะไรคือความมุ่งมั่นของขงจื๊อ ?
การหาทางแก้ไขสภาพของสังคมในสมัยของเขา
10. D. Howard Smith ถือว่าอะไรคือความปรารถนาของขงจื๊อ ?
การศึกษาขุมปัญญาของอดีตที่ปรากฏในบทกวี ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ประเพณี และ พิธีกรรม เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว
11. แนวทางการแก้ปัญหาสังคมที่ขงจื๊อพบจากขุมปัญญาของอดีตคืออะไร ?
แก้ไขสังคมด้วยคุณธรรมของทุกสมาชิกของสังคม
12. ขงจื๊อเรียกผู้พัฒนาคุณธรรมตนเองอย่างสมบูรณ์แล้วว่าอะไร ?
สุภาพบุรุษ

13. สภาพบุรุษในทรศนะของขงจื๊อต่างจากสภาพบุรุษในทรศนะเดิมอย่างไร ?
สภาพบุรุษของขงจื๊อหมายถึงผู้มีคุณธรรม แต่สภาพบุรุษในทรศนะเดิมหมายถึงผู้มี
สายเลือดที่สูงส่ง
14. อะไรคือคุณธรรมที่ขงจื๊อต้องการให้มนุษย์พัฒนาขึ้นในตนเอง ?
ความเมตตา กรุณา (เย็น) ความรักพ่อแม่ และความรักพี่น้อง, ความซื่อสัตย์และการเอาใจ
เขามาใส่ใจเรา, มารยาทและพิธีกรรม, ความชอบธรรม
15. ตามทรศนะของขงจื๊อ “คุณธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่เจริญงอกงามจากความว่างเปล่า” หมาย-
ความว่าอย่างไร ?
มนุษย์สามารถเป็นผู้มีคุณธรรมได้ก็โดยฝึกปฏิบัติในชีวิตจริงประจำวัน ขงจื๊อจึงสอนจริย-
ธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติในชีวิตจริง
16. ตามความเห็นของขงจื๊อนั้น มนุษย์มีความเท่าเทียมกันทางด้านใด ?
มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในเรื่องที่มีสิทธิจะเป็นผู้มีคุณธรรมเหมือนกัน
17. ขงจื๊อมีความเห็นว่าคุณธรรมใดสำคัญที่สุด ?
ความเมตตา กรุณา (เย็น) ซึ่งขงจื๊อเชื่อว่าการร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นเรื่อง
ธรรมชาติ
18. อะไรคือสิ่งที่สามารถเป็นสภาพที่ให้มนุษย์ฝึกคุณธรรมความรัก ?
ครอบครัว มนุษย์รู้จักฝึกความรักต่อกันด้วยการเริ่มรักพ่อแม่ และพี่น้องของตน
19. อะไรคือคุณธรรมที่แสดงถึงความรักบุคคลภายนอกครอบครัวตน ?
ความซื่อสัตย์และการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
20. มนุษย์สามารถเรียนรู้ถึงความถูกต้องหรือความชอบธรรมจากที่ไหน ?
เรียนรู้ได้จากอดีต
21. ความถูกต้องหรือความชอบธรรมเป็นกฎเกณฑ์ที่ถาวรหรือไม่ ?
ไม่ถาวร ความถูกต้องขึ้นอยู่กับแต่ละโอกาส
22. วิธีที่ดีที่สุดที่จะแสดงการปรารถนาของตนต่อบุคคลอื่น คือวิธีใด ?
การแสดงออกด้วยกิริยามารยาทภายนอกทั้งดงาม
23. กิริยามารยาทภายนอกทั้งดงามหมายถึงการเสแสร้งหรือไม่ ?
ไม่ใช่ ทั้งนี้เพราะขงจื๊อให้ความสำคัญต่อคุณธรรมภายใน และการแสดงออกให้ปรากฏ
ทางภายนอกด้วยกิริยามารยาท ย่อมเปิดเผยถึงธรรมชาติที่ดีภายในเท่านั้น
24. ทำไมขงจื๊อจึงตั้งสำนักการศึกษาขึ้น ?
เพื่อฝึกสอนศิษย์ให้เป็นสภาพบุรุษ หรือเป็นผู้มีคุณธรรมที่สมบูรณ์

25. สังคมจะได้ประโยชน์อะไรจากศิษย์ผู้มีคุณธรรมของขงจื้อ ?
 สุภาพบุรุษดังกล่าวสามารถเป็นเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีคุณธรรม อันเป็นบ่อเกิดของรัฐบาลที่ดี
 อุดมการณ์ทางการศึกษาจึงเชื่อมโยงอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครอง
26. ผู้ปกครองที่เหมาะสมตามทฤษฎีของขงจื้อควรเป็นผู้ใด ?
 สุภาพบุรุษ หรือผู้ที่ได้พัฒนาคุณธรรมให้มีในตนแล้วอย่างสมบูรณ์
27. คำกล่าวของขงจื้อที่ว่า “สุภาพบุรุษคือลม คนทั่วไปคือหญ้า เมื่อลมพัดผ่าน หญ้าก็ต้อง
 ลู่ตามลมอย่างไม่มีทางเลือก” หมายความว่าอย่างไร ?
 คุณธรรมในตัวผู้ปกครองย่อมเป็นสิ่งมีความสำคัญยิ่ง เมื่อผู้ปกครองเป็นผู้มีคุณธรรม
 ประชาชนก็ย่อมเป็นผู้มีคุณธรรมด้วย ถ้าผู้ปกครองไม่ขโมย ประชาชนก็ย่อมไม่มีวันเป็น
 ขโมย
28. รัฐบาลที่ดีที่สุด ตามทฤษฎีของขงจื้อคืออะไร ?
 กือรัฐบาลที่ปกครองโดยคุณธรรม มิใช่ปกครองด้วยกฎหมายและบทลงโทษที่รุนแรง
29. ขงจื้อเชื่อในเรื่องพระเจ้าหรือไม่ ?
 ขงจื้อเชื่อในพระเจ้าหรือเทียน โดยถือว่าเทียนกำหนดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เพื่อครอบ-
 ครอบคุมทุกสิ่งทุกอย่าง
30. ขงจื้อเชื่อในเจตจำนงเสรีของมนุษย์หรือไม่ ?
 ขงจื้อมีทฤษฎีว่าพระเจ้าไม่มีอำนาจเด็ดขาด มนุษย์มีเจตจำนงเสรีที่จะทำตามโองการ
 แห่งสวรรค์หรือไม่ก็ได้
31. ปรัชญาที่เม่งจื๊อสนับสนุนคือปรัชญาของผู้ใด ?
 ปรัชญาของขงจื้อ
32. ปรัชญาที่เม่งจื๊อต่อต้านคือปรัชญาของผู้ใด ?
 ปรัชญาของม่อจื๊อและปรัชญาเอี่ยงจื๊อ
33. ปัญหาสำคัญที่เม่งจื๊อต้องเผชิญในสมัยของตนคือปัญหาใด ?
 ปัญหาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดีหรือธรรมชาติที่ชั่วร้าย
34. อะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ?
 ความเชื่อที่ว่ามิใช่เฉพาะผู้ปกครองเท่านั้น แต่มนุษย์ทุกคนได้รับโองการแห่งสวรรค์ ให้
 เป็นผู้ประพฤติดี แล้วมนุษย์มีธรรมชาติที่อำนวยต่อความเป็นผู้มีคุณธรรมหรือไม่
35. เม่งจื๊อมีทฤษฎีต่อธรรมชาติของมนุษย์อย่างไร ?
 มนุษย์มีธรรมชาติที่ดี ดังนั้นการเป็นผู้มีคุณธรรมจึงเป็นธรรมชาติ

36. เม่งจื้อปฏิเสธศัณหาและความกระหายของมนุษย์หรือไม่ ?
เม่งจื้อมิได้ปฏิเสธศัณหาและความกระหายของมนุษย์ แต่มีทรรศนะว่ามันเป็นสิ่งที่มนุษย์มีร่วมกับสัตว์จึงมิใช่ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์
37. เม่งจื้อเรียกธรรมชาติที่ดีของมนุษย์ที่ต่างจากสัตว์ว่าอะไร ?
หัวใจ
38. หน้าที่ของหัวใจคืออะไร ?
การคิด (to think) จึงมิใช่ทำตามความต้องการผัสสะอย่างคนตาบอด และสิ่งที่สามารถตอบสนองหัวใจได้ก็คือความชอบธรรม
39. ตามทรรศนะของเม่งจื้อ อะไรคือธรรมชาติที่ดีของมนุษย์ ?
ความเมตตากรุณา, ความละเอียด, ความสุภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน, ความผิชอบชั่วดี
40. สิ่งที่เม่งจื้อก้าวไปไกลกว่าขงจื้อคืออะไร ?
เม่งจื้อสามารถอธิบายได้ว่าทำไมมนุษย์มีคุณธรรมที่ดีได้ด้วยคำสอนเรื่องธรรมชาติที่ดีของมนุษย์
41. เม่งจื้อเชื่อว่ามนุษย์ ไม่มีวันเป็นคนชั่วร้ายหรือไม่ ?
ไม่ใช่ ทั้งนี้เม่งจื้อมีความเห็นว่า มนุษย์มีเพียงธรรมชาติจิตสันดานที่ดีเท่านั้น การจะมีคุณธรรมจริง ๆ ต้องฝึกปฏิบัติคุณธรรม และสาเหตุจากภายนอก เช่น ความยากจน อดอยาก ก็เป็นเหตุให้มนุษย์ไม่สามารถตั้งมั่นในคุณธรรมได้
42. ประชาชนมีความสำคัญอย่างไรในปรัชญาการเมืองของเม่งจื้อ ?
1. ความสำคัญประการแรกคือ สวรรค์ต้องการมีเจตจำนงที่ให้ผู้ปกครองคำนึงถึงสวัสดิภาพและความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ
 2. ปฏิกริยาของประชาชนต่อผู้ปกครอง คือ เข้มแข็งถึงเจตน์จำนงแห่งสวรรค์ว่าปรารถนาจะให้บุคคลนั้นเป็นผู้ปกครองต่อไปหรือไม่
43. อำนาจที่ยิ่งใหญ่เป็นของผู้ใด ตามทรรศนะของเม่งจื้อ ?
เป็นของประชาชน
44. อะไรคือพื้นฐานรองรับอำนาจของประชาชน ?
สวรรค์หรือเทียน ทั้งนี้เพราะเจตจำนงของประชาชนคือเจตจำนงของสวรรค์
45. อะไรคือความสุขที่ผู้ปกครองต้องอำนวยแก่ประชาชน ?
ความสุขเกิดจากการสนองตอบความต้องการพื้นฐาน
46. รัฐบาลในอุดมคติของเม่งจื้อคือรัฐบาลใด ?
รัฐบาลที่มีความเมตตากรุณา

47. การปกครองด้วยความเมตตากรุณาทำได้อย่างไร ?
กระทำได้โดยการแผ่หัวใจของความเมตตากรุณาที่มีโดยธรรมชาติอยู่แล้ว เริ่มจากรู้จักกร
บุตรจิตของตน แล้วขยายไปสู่บุคคลอื่น
48. ผู้ปกครองต้องทำงานหนักเคียงข้างประชาชนหรือไม่ ?
ไม่จำเป็น เพราะงานของผู้ปกครองยิ่งใหญ่กว่างานทางด้านการผลิต
49. สงครามที่เป็นธรรมสำหรับเม่งจื๊อคือสงครามใด ?
สงครามล้มล้างผู้ปกครองที่ชั่วร้าย
50. ทรรศนะต่อสงครามที่เป็นธรรมของเม่งจื๊อ แสดงถึงความเชื่อด้านใด ?
ความเชื่อในทฤษฎีความถูกต้องแห่งการปฏิวัติ (Right of Revolution)
51. ชુંจื๊อมีความเห็นแตกต่างจากเม่งจื๊ออย่างไร ?
เม่งจื๊อถือว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดีโดยธรรมชาติ ชુંจื๊อมีความเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติ
ที่ชั่วร้ายโดยธรรมชาติ
52. คำกล่าวของชુંจื๊อที่ว่า “ธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้าย ความดีของมนุษย์เป็นผลจาก
การกระทำ” หมายความว่าอย่างไร ?
ความดีของมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด แต่ความดีมีขึ้นด้วยการสะสม
53. ทำไมชુંจื๊อจึงเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย ?
เหตุการณ์ที่เกิดรอบตัวชુંจื๊อคือการฉ้อราษฎร์บังหลวง การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน
54. ชુંจื๊อสนับสนุนปรัชญาของผู้ใด ?
ปรัชญาของขงจื๊อ
55. ชુંจื๊อสนับสนุนคุณธรรมใดของขงจื๊อ ?
มารยาทและพิธีกรรม หรือลิในฐานะเป็นพื้นฐานของจริยธรรม
56. ทำไมชુંจื๊อจึงเน้นคุณธรรมลิของขงจื๊อ ?
มนุษย์มีแนวโน้มโดยธรรมชาติที่จะเอนเอียงเข้าหาความชั่วร้าย มนุษย์จึงต้องถูกบังคับ
ด้วยกฎเกณฑ์ของความประพฤติ (ลิ) ชีวิตทางสังคมของมนุษย์จึงเป็นไปได้
57. เม่งจื๊อให้ความสำคัญแก่คุณธรรมซื่อใดของขงจื๊อ ?
เม่งจื๊อให้ความสำคัญต่อคุณธรรมความเมตตากรุณา (เย็น) ของขงจื๊อ
58. ทำไมเม่งจื๊อจึงให้ความสำคัญแก่คุณธรรมเย็นของขงจื๊อ ?
เพราะเม่งจื๊อเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดี ดังนั้นความเมตตากรุณาซึ่งเป็นคุณธรรมภายในจึงเป็นธรรมชาติ ในขณะที่ชુંจื๊อให้ความสำคัญแก่คุณธรรมภายนอก
59. ลิ ที่เป็นพื้นฐานของจริยธรรมเกิดขึ้นได้อย่างไร ?
ลิ เกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ซึ่งตระหนักถึงความจำเป็นของกฎเกณฑ์ความประพฤติ

60. ชุ้งจือมีทรศนะอย่างไรต่อเทียน ?

ชุ้งจือปฏิเสธอำนาจของพระเจ้า เชื่อว่าชีวิตที่ดีของมนุษย์นั้นเกิดจากความสามารถของมนุษย์ได้ พระเจ้าจึงไม่มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์

61. ทำไมชุ้งจือจึงมีแนวโน้มปฏิเสธพระเจ้า ?

เนื่องจากสมัยของชุ้งจือเป็นสมัยของความทุกข์ยากของประชาชน และถ้าหากพระเจ้ามีจริง ทำไมพระเจ้าจึงปล่อยให้มนุษย์พบกับความทุกข์โดยไม่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ

62. อะไรคือทรศนะที่เหมือนกันระหว่างเม้งจือและชุ้งจือ ?

ถึงแม้จะมีความเห็นต่างกันในเรื่องธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ แต่ทั้งเม้งจือและชุ้งจือก็มีทรศนะตรงกันว่า มนุษย์อาจเป็นได้ทั้งคนดีและคนเลว การศึกษาจึงมีความสำคัญสำหรับการมีคุณธรรม

63. การยึดถือคำสอนที่ว่า “ก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่คนส่วนใหญ่ และทำลายสิ่งชั่วร้าย” แสดงถึงแนวโน้มปรัชญาด้านใดของม่อจือ ?

1. มานุษยภาพนิยม ให้ความสำคัญแก่สวัสดิภาพของมนุษย์

2. ประโยชน์นิยม ให้ความสำคัญต่อความสุขที่จะเกิดกับคนจำนวนมากที่สุด

64. การคำนึงถึงสวัสดิภาพของคนส่วนใหญ่ ทำให้ม่อจือดำเนินชีวิตแบบใด ?

อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

65. อะไรคือสาเหตุของสงคราม ?

ความเห็นแก่ตนฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพของบุคคลอื่น

66. คุณธรรมใดที่จะลดความเห็นแก่ตนของมนุษย์ ?

ความรักสากล

67. ความรักสากลของม่อจือต่างจากคุณธรรมเย็นของขงจื้ออย่างไร ?

คุณธรรมเย็นของขงจื้อคือความรักนั่นเอง แต่ขงจื้อมีทรศนะว่าความรักที่บุคคลพึงให้ต่อกันอื่นในสถานภาพต่างกันย่อมไม่เท่ากัน เช่นความรักต่อบิดามารดาก็ต้องต่างจากความรักต่อพี่น้อง แต่ม่อจือไม่มีการแบ่งดีกรีของความรักสำหรับบุคคลในสภาพต่างกัน ถือว่าทุกคนควรได้รับความรักเสมอกันหมด

68. ความรักสากลช่วยแก้ไขสงครามและความขัดแย้งระหว่างมนุษย์อย่างไร ?

ความรักสากลทำให้มนุษย์รักบุคคลอื่นเท่ารักตนเอง และปรารถนาที่จะให้บุคคลอื่นได้ผลประโยชน์อย่างที่ท่านได้รับด้วย

69. สิ่งที่มีคุณค่าตามทรศนะของม่อจือคืออะไร ?

สิ่งใดมีคุณค่าหมายความว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์ (benefits)

70. ม่อจื๊อมีทรรศนะอย่างไรต่อพิธีกรรม ?

พิธีกรรมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ และเป็นตัวทำลายเศรษฐกิจที่อาจทำให้
ครอบครัวและประเทศชาติล่มจม เช่นพิธีศพของกษัตริย์

71. อะไรคือโทษของดนตรีตามทรรศนะของม่อจื๊อ ?

1. ทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง
2. ช่วยให้ประชาชนพ้นจากความอดอยากไม่ได้
3. ช่วยป้องกันให้พ้นจากการรุกรานไม่ได้
4. ทำให้เกิดนิสัยชินต่อความเป็นบุคคลเจ้าสำราญ

72. ดนตรีที่ผู้ปกครองพอใจมีผลเสียอย่างไร ?

1. ทำให้เกิดการชู้ดรีดภาษีประชาชน
2. ทำให้เกิดความยุ่งยากต่องานผลิตโดยการดึงนักดนตรีจากงานผลิต
3. ทำให้เสียเวลาการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ

73. ทำไมม่อจื๊อไม่ปฏิเสธดนตรี และพิธีกรรม ?

เพราะม่อจื๊อคำนึงถึงผลประโยชน์ทางนามธรรมที่จะเกิดกับมนุษย์มากกว่าผลประโยชน์
เชิงรูปธรรม กล่าวคือ ช่วยขัดเกลาจิตใจและทำให้มีบุคลิกภาพที่กลมกลืน และสามารถ
แสดงอารมณ์ภายในอย่างมีระเบียบโดยผ่านพิธีกรรม

74. ม่อจื๊อมีทรรศนะอย่างไรต่อพระเจ้า ?

ม่อจื๊อเชื่อว่าคุณธรรมความรักสากลคือเจตจำนงแห่งสวรรค์

75. อะไรคือลักษณะสำคัญของปรัชญาสำนักงจื๊อ ?

มานุษยภาพนิยม ได้แก่การเน้นถึงมนุษย์และสังคม

76. อะไรคือลักษณะสำคัญของปรัชญาเต๋า ?

ธรรมชาตินิยมและเสรีนิยม ได้แก่การเน้นถึงการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ โดยไม่ตกอยู่
ภายใต้กฎหมายและกฎศีลธรรมจอมปลอมของสังคม

77. ข้อวิจารณ์ของเม่งจื๊อที่ว่า “เอี้ยงจื๊อเลือกถลึงเห็นแก่ตัว ถึงแม้เขาสามารถทำประโยชน์
ต่ออาณาจักรทั้งมวล ด้วยการตั้งผมตนเองเพียงเส้นเดียว เขาก็จะไม่ทำ” หมายความว่า
อย่างไร ?

เอี้ยงจื๊อยึดถือปรัชญาการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

78. ตามทรรศนะของเม่งจื๊อนั้นปรัชญาของเอี้ยงจื๊อนั้นตรงกันข้ามกับปรัชญาของผู้ใด ?

ม่อจื๊อ

79. Wing-Tsit Chan, D.C. Lau และ R.B. Blakney มีความเห็นต่อปรัชญาของเอียงจื่ออย่างไร ?
เอียงจื่อต้องการดำเนินชีวิตอย่างเสรี ไม่สนใจแม้แต่การลงทุนช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อชื่อเสียง และไม่แสวงหาความร่ำรวย
80. สิ่งที่สามารไปสู่ประตูแห่งความสงบและสันติสุขของมนุษย์ตามทรรศนะของเล่าจื่อคืออะไร ?
เต๋า
81. เต๋าในแง่อภิปรัชญาคืออะไร ?
เต๋าคือสิ่งลึกลับที่มีความเป็นหนึ่ง และเป็นมารดาของสรรพสิ่ง
82. ความเป็นหนึ่งของเต๋าหมายถึงอะไร ?
เต๋าแม้จะเป็นอาณาจักรของความหลากหลาย แต่ความหลากหลายก็รวมกันเป็นเอกภาพ โดยไม่มีสิ่งใดมีคุณค่าสูงส่งและไม่มีสิ่งใดมีคุณค่าต่ำต้อย
83. ความเป็นมารดาของสรรพสิ่งของเต๋าหมายถึงอะไร ?
เต๋าคือต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง หรือธรรมชาติทั้งปวงก็เต๋านั่นเอง
84. วิธีปฏิบัติที่ได้จากการเรียนรู้คุณลักษณะความเป็นหนึ่งของเต๋าคืออะไร ?
การละวาง “ตัวตน”
85. ผู้ที่ละวางตัวตน ย่อมมีจิตใจเช่นใด ?
มีจิตใจบริสุทธิ์ราวทารกแรกเกิด หรือไม้ที่ยังมิได้แกะสลัก (The Uncarved Block)
86. ผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ย่อมดำเนินชีวิตอย่างไร ?
1. มีความต้องการแต่น้อย
2. ไม่สนใจเสียงสรรเสริญและนินทา
3. ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ
87. วู เหว่ย คืออะไร ?
1. วิธีปฏิบัติ ที่กระทำกิจกรรมโดยไม่วางแผนและคำนวณถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ
2. วิธีปฏิบัติที่ทำตนเป็นฝ่ายรับ, นิ่ง, สงบ แต่มีพลังเหมือนกระแสน้ำที่อ่อนโยน
88. ระบอบการปกครองที่ดีที่สุดตามทรรศนะของเล่าจื่อคืออะไร ?
เสรีนิยม และชาตินิยม
90. เสรีนิยมหมายถึงอะไร ?
ไม่ปกครองประชาชนด้วยกฎหมายหรือแม้แต่กฎศีลธรรม
91. ชาตินิยมหมายถึงอะไร ?
ปล่อยให้ราษฎรดำเนินชีวิตสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ และรักษาจิตใจประชาชนให้บริสุทธิ์ โดยไม่พยายามสร้างค่านิยมที่มีใช้ธรรมชาติขึ้น

92. หัวใจของวิถีชีวิตตามพระสอนของเล่าจื๊อคืออะไร ?

ความเรียบง่าย (Simplicity)

93. จั๊จจื๊อต้องการอะไร เมื่อกล่าวว่า “ท่านควรทำกับนก ดังทำกับตัวเอง หรือดังทำกับนก” ?
การไม่ฝ่าฝืนวิถีธรรมชาติ

94. การดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร ?

ดำเนินชีวิตโดยมีความต้องการเฉพาะปัจจัย 4 เท่านั้น ไม่แสวงหาเกียรติยศและความร่ำรวย

95. เมื่อวิถีของธรรมชาติคือความเปลี่ยนแปลง จั๊จจื๊อสอนให้ดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะไม่เจ็บปวด ?

มนุษย์ต้องยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตไม่ว่าดีหรือร้ายด้วยใจสงบ ในยามโชครา
วาสนาส่งก็ไม่หลงละเมอ ในยามเคราะห์ร้ายตกอับก็ไม่เศร้าโศกเสียใจ

96. จั๊จจื๊อมีความเห็นอย่างไรต่อคนดีของขงจื๊อ ?

เป็นคนดีจอมปลอมที่นำความดีไปวางไว้นอกตัวและพยายามบรรจุ จึงเป็นนกวางแผน

97. ความดีที่แท้จริงของมนุษย์คืออะไร ?

ความดีง่าย ๆ ก็คือการดำเนินชีวิตอย่างธรรมดาสามัญ ไม่กระทำโดยหวังผลตอบแทน

98. จั๊จจื๊อมีความเห็นอย่างไรต่อฤาษี ?

ผู้ที่วางแผนเพื่อความเจริญงอกงามของตน จึงมิใช่คนดีที่แท้จริง

99. ความรู้ที่แท้จริงตามพระสอนของจั๊จจื๊อคือความรู้ชนิดใด ?

ความรู้ที่สามารถมองเห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสรรพสิ่ง

100. ความรู้ดังกล่าวมีประโยชน์อย่างไร ?

ทำให้มองไม่เห็นความแตกต่างในสรรพสิ่ง จึงอยู่พ้นความขัดแย้งอิสระพอที่จะมองเห็น
ว่าชีวิตและความตายเป็นเพียงความสับสนเนื่องเหมือนกันกลางวันกับกลางคืน จั๊จจื๊อจึงไม่
สนับสนุนการศึกษาวิชาสามัญ

101. ขาง ยาง แห่งสำนักเนติธรรมมีความเห็นคัดค้านขงจื๊ออย่างไร ?

ขาง ยาง มีความเห็นว่ากฎจริยธรรมของขงจื๊อไม่สามารถทำให้คนประพฤติดีเท่าการบังคับ
ด้วยกฎหมายที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรง

102. อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ ขาง ยาง มีความเห็นแตกต่างจากลัทธิขงจื๊อ ?

ขาง ยาง มีความเห็นแตกต่างกันก็เพราะเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย เพราะฉะนั้น
ความเมตตาของบิดามารดาต่อบุตรก็สามารถทำให้บุตรธิดามีความประพฤติดีได้

103. สำนักเนติธรรมทำลายลักษณะมานุษยภาพนิยมของจีนอย่างไร ?
สำนักเนติธรรมเห็นว่ามนุษย์มีความต่ำต้อยกว่ากฎหมาย ผลประโยชน์ของรัฐย่อมอยู่เหนือผลประโยชน์ของประชาชน
104. ผลที่เกิดจากปรัชญาสำนักเนติธรรมคืออะไร ?
ผู้ให้เกิดความเป็นปึกแผ่นขึ้นบนแผ่นดินจีนภายใต้ราชวงศ์ฉิน ผู้เลือกใช้ปรัชญาของสำนักเนติธรรม
105. อะไรคือผลประโยชน์ที่ลัทธิขงจื้อได้รับจากปรัชญาของสำนักเนติธรรม ?
ทำให้ผู้คนเฝ้าหาลักษณะมานุษยภาพนิยมของลัทธิขงจื้อ ภายหลังที่ราชวงศ์ฉินได้โค่นล้มราชวงศ์ฉินแล้ว
106. ลัทธิขงจื้อมีบทบาทอย่างไรในสมัยราชวงศ์ฮั่น ?
บัณฑิตของฝ่ายลัทธิขงจื้อมีบทบาททางด้านการบริหาร จึงนำปรัชญาการปกครองของขงจื้อไปใช้ รวมทั้งเป็นแกนนำในการศึกษา การศึกษาในสมัยราชวงศ์ฮั่นจึงเป็นการศึกษาคัมภีร์ของขงจื้อ
107. สามัญชนสมัยราชวงศ์ฮั่นพอใจในลัทธิขงจื้อหรือไม่ ?
ไม่พอใจลัทธิขงจื้อ เพราะพวกเขาปรารถนาชีวิตทางศาสนา กล่าวคือ ต้องการพ้นทุกข์ ต้องการความสุขในโลกหน้า อันเป็นเหตุให้ศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธเข้าไปมีบทบาท
108. ลัทธิขงจื้อเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของตนเองอย่างไรในสมัยราชวงศ์ถัง ?
เนื่องจากต้องเผชิญกับการต่อสู้ที่แหลมคมกับศาสนาเต๋า และศาสนาพุทธ ลัทธิขงจื้อจึงกลายเป็นยิ่งกว่าลัทธิทางจริยธรรมและการเมือง แม้แต่ขงจื้อเองก็ได้รับการยกย่องให้เป็นเทพทางด้านกรบริหาร ขงจื้อจึงมีลักษณะทางศาสนาไป
109. ฮั่นยู๋โจมตีศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธอย่างไร ?
ศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธทำลายพื้นฐานของสังคม เพราะสอนให้คนหนีหน้าที่ในสังคม และทำลายเศรษฐกิจของประเทศชาติ
110. คำสอนหลักของขงจื้อซึ่งเป็นบัณฑิตของฝ่ายลัทธิขงจื้อในสมัยราชวงศ์ซ่งต้องการนำกลับมาให้ความสำคัญอีกครั้งหนึ่งคือหลักการใด ?
1. ธรรมชาติของมนุษย์และระเบียบของจักรวาล
 2. วิธีที่จะบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสังคมในอุดมคติ
 3. หลักการปกครองโดยศีลธรรมของรัฐบาล
 4. ความสำคัญของการศึกษา

111. อะไรคือความเห็นที่ขัดแย้งในระหว่างกลุ่มบัณฑิตลัทธิขงจื๊อและชาวพุทธ ?

กลุ่มบัณฑิตเห็นความสำคัญของความสมบูรณ์แห่งชีวิตมนุษย์ในโลกนี้ สังคมนี้ ชาวพุทธเน้นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งในโลกนี้ และเน้นการค้นพบสัจธรรมในการนิพพานเท่านั้น

112. หน้าที่สำคัญทางด้านปรัชญาของกลุ่มบัณฑิตขงจื๊อในสมัยราชวงศ์ชุงคืออะไร ?

ตรึงตรองหลักอภิปรัชญาที่จะชี้ให้เห็นความเป็นแก่นสารของโลกนี้ ชีวิตนี้ และสังคมนี้

113. กลุ่มบัณฑิตเหล่านี้ถูกยกย่องนานนามว่าอย่างไร ?

กลุ่มลัทธิขงจื๊อใหม่ (Confucianists)

114. จินปายไ้ระบอบคอมมิวนิสต์มีความเห็นอย่างไรต่อลัทธิขงจื๊อ ?

เป็นลัทธิศักดินาที่สร้างอภิสิทธิ์ชน คือชนชั้นบัณฑิต ซึ่งสามารถยกย่องไปสู่ตำแหน่งหน้าที่และความร่ำรวย และทิ้งให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงทุกข์ยากต่อไป และจริยธรรมที่ขงจื๊อสอนเป็นจริยธรรมที่สอนให้คนยอมจำนน เช่นภรรยายอมจำนนต่อสามี เป็นต้น

แบบฝึกหัดตอบคำถามปรัชญาจีน

คำถาม 1. ขงจื๊อสอนให้ปฏิบัติอย่างไร ถ้าบุตรชายได้เห็นบิดาของตนขโมยของผู้อื่น

คำตอบ จากหนังสือ Analects Book XIII, 18.¹ ได้มีผู้สนทนากับขงจื๊อว่า ในบ้านเมืองของตน (นครซู่) ได้มีบุคคลหนึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความประพฤติซื่อตรง เพราะแม้แต่บิดาของตนได้ขโมยแกะของเพื่อน และตนเองได้เห็นโดยตลอด ยังไปเป็นพยานยืนยันถึงความผิดของบิดาตน แต่ขงจื๊อได้ตอบว่า ในบ้านเมืองของตน ผู้มีคุณธรรมดังกล่าวปฏิบัติกันอีกแบบหนึ่ง บุตรต้องซ่อนเร้นความผิดของบิดา

จากบทสนทนาข้างต้นของขงจื๊อหมายความว่าอย่างไร? ความหมายเด่นชัดประการแรกที่สุดเห็นจะได้แก่กฎจริยธรรมเป็นสิ่งสัมพัทธ์ (relative) เพราะแล้วแต่มนุษย์จะเลือกปฏิบัติในแต่ละโอกาส ทั้งนี้ เพราะถึงแม้การขโมยเป็นสิ่งเลว และการปิดบังความผิดของคนอื่นก็สิ่งเลว แต่ในโอกาสเช่นนี้บุตรต้องเลือกการพูดโกหกและปิดบังความผิดของบิดาตนเอง ประการต่อมา ข้อสนทนาดังกล่าวข้างต้น ขงจื๊อเชื่อว่าคุณธรรมความรักบิดามารดาต้องสำคัญกว่าสิ่งอื่น หรือขงจื๊อนั้นการสอนให้เสียสละคุณธรรมความซื่อสัตย์ เพื่อรักษาสิ่งที่มีคุณค่าสูงกว่านั้น คือสันติในครอบครัว การที่ขงจื๊ออนุญาตให้ทำเช่นนั้นก็เพราะยังเป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่ มิได้ก่อให้เกิดการทำลายคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์จนหมดสิ้น ซึ่งถ้าเป็นเรื่องของความเป็นมนุษย์แล้ว คุณธรรมในครอบครัวก็ต้องหลีกเลี่ยงให้

การสอนให้ปฏิบัติดังกล่าวของขงจื๊อ ตามทฤษฎีของ Wing Tsit Chan² มิได้หมายความว่า ขงจื๊อปฏิเสธกฎจริยธรรมที่นรีนดร ทฤษฎีดังกล่าวของขงจื๊อเพียงแสดงให้เห็นว่า ขงจื๊อไม่ได้ยึดถือเฉพาะกฎจริยธรรมที่นรีนดรเท่านั้น แต่ยังเน้นถึงการให้ความสำคัญแต่โอกาสพิเศษ (Special situations) อยู่บ้าง ทั้งนี้ ทฤษฎีดังกล่าวของขงจื๊อต่างจากทฤษฎีของสำนักเนตธรรมที่เน้นการปฏิบัติตามตัวอักษรของกฎที่วางไว้อย่างไม่มีข้อยกเว้น

Hsieh Yu-Wei³ ได้แสดงทฤษฎีไว้ในทำนองเดียวกันว่า การแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างการเลือกปฏิบัติคุณธรรม ต้องพิจารณาสถานการณ์ของตนเอง เช่น ถ้าเป็นข้าราชการ ก็ต้องมุ่งคุณธรรมซื่อสัตย์และยุติธรรม แต่ถ้าในฐานะคนธรรมดาสามัญ ก็ต้องยึดคุณธรรมความรักและความกตัญญูต่อบิดามารดา ดังนั้น บุตรไม่ควรไปศาลในฐานะพยานกล่าวโทษบิดาของ

¹ ดู Arthur Waley Tr., **The Analects** Book XIII. 18, p. 175

² ดู Wing Tsit Chan, "Chinese Theory and Practice" **The Chinese Mind**, p. 27

³ ดู Hsieh Yu-Wei, **Filial Piety and Chinese Society**, "The Chinese Mind", p. 185.

ตนเอง การไม่ปรากฏตัวในฐานะพยานก็มิได้ทำลายความยุติธรรมเสียทีเดียว ทั้งนี้ เพราะความผิดหรือความถูกของบิดาอยู่ที่เจ้าหน้าที่จะตัดสิน

สรุปตามความเห็นของขงจื้อแล้ว ถึงแม้กฎจริยธรรมแน่นนอน แต่ในทางปฏิบัติถ้าเกิดความขัดแย้งกัน ให้เลือกปฏิบัติแล้วแต่ความเหมาะสม ให้กระทำลงไปแล้วรู้สึกว่าการถูก และใจสบายกว่าก็แล้วกัน

คำถาม 2. ทำไมคุณธรรมความรักบิดามารดา (filial piety) จึงสำคัญตามพระชนะของขงจื้อ

คำตอบ ความรักจัดเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของปรัชญาจีน ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะลัทธิขงจื้อก็เน้นถึงคุณธรรมความรัก ลัทธิม่อจื้อเองก็มีความเห็นว่าความรักย่อมทำให้เกิดสันติสุขได้ ความรักตามพระชนะของลัทธิม่อจื้อและลัทธิขงจื้อนั้นต่างกัน กล่าวคือ

ลัทธิม่อจื้อมีความเห็นว่า ข้อขัดแย้งระหว่างมนุษย์ในระดับต่าง ๆ จนถึงระดับที่รุนแรงที่สุดคือสงคราม ย่อมสืบเนื่องมาจากความรัก แต่เป็นความรักที่เห็นแก่ตัว เช่น รักเฉพาะตนเอง รักเฉพาะครอบครัวของตนเองเท่านั้น จึงทำให้เกิดการเห็นประโยชน์เฉพาะตน และประโยชน์เฉพาะครอบครัวตน ไม่คิดจะแผ่ไปสู่อื่น ดังนั้น มนุษย์ต้องขยายความรักดังกล่าวออกไปเป็นความรักที่ม่อจื้อเรียกว่าความรักสากล (Universal love) ความรักดังกล่าวสำหรับม่อจื้อ เป็นความรักที่ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ แต่เป็นความรักที่เท่าเทียมกันหมด รักผู้อื่นให้เท่ากับรักตนเอง รักครอบครัวอื่นให้เท่ากับรักครอบครัวตนเอง ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการเห็นแก่ประโยชน์ของคนอื่นเหมือนประโยชน์ของตน

พระชนะความรักโดยเท่าเทียมกันหมด อย่างไม่มีการแบ่งระดับของความรักเป็นสิ่งที่ขัดกับพระชนะความรักของฝ่ายลัทธิขงจื้อ โดยเม่งจื้อได้วิจารณ์ไว้ว่า เป็นความรักที่ทำลายพื้นฐานของครอบครัว ทั้งนี้ เพราะฝ่ายลัทธิขงจื้อมีความเห็นว่า คนผู้รู้จักรักนั้นต้องมีปัญญาพอที่จะรู้จักแบ่งแยกความรักให้แตกต่างกันออกไป เช่นความรักที่มีต่อพ่อแม่ของตนก็ต้องแตกต่างจากความรักที่มีต่อพี่น้องของตน ความรักที่มีต่อเพื่อนก็ย่อมแตกต่างออกไปอีก

สำหรับความสำคัญของความรักบิดามารดาตามพระชนะของขงจื้อเห็นจะได้แก่เป็นความรักที่เกิดง่ายที่สุด จึงเป็นความรักที่เริ่มฝึกให้คนได้รู้จักคุณธรรมความรัก ครอบครัวจึงเป็นสถานที่แรกที่ทำให้คนได้รู้จักนีกกับบุคคลอื่น เมื่อสามารถรักบิดามารดาได้แล้ว ย่อมสามารถขยายเป็นการรู้จักรักพี่น้อง และจะสามารถรักบุคคลภายนอกครอบครัวได้ต่อไป ด้วยเหตุดังกล่าว Hsieh Yu-Wei จึงกล่าวถึงความสำคัญของการรักบิดามารดาไว้ว่า “คำสอนเรื่องการรักพ่อแม่ประสงค์ที่จะช่วยพัฒนาความรักต่อพ่อของคุณ ความรักต่อบรรพบุรุษของคุณ และ

ขยายความรักดังกล่าวไปสู่คนอื่น ถ้าคุณไม่ชอบบรรพบุรุษของคุณเสียเองแล้วก็จบเรื่อง”⁴

คำถาม 3. “ความเท่าเทียมกันทางด้านโอกาส” (quality of opportunity) เป็นทรศนะที่มีบทบาทเด่นทางด้านปรัชญาสังคม ปรัชญาจีนมีทรศนะดังกล่าวหรือไม่

คำตอบ ทรศนะของความเท่าเทียมกันทางด้านโอกาสย่อมปรากฏในปรัชญาจีนด้วย ซึ่งจะพบได้ในการคิดของปรัชญาลัทธิขงจื๊ออย่างชัดเจน เรื่องดังกล่าวได้แก่ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ที่จะเป็นผู้มีคุณธรรมโดยขงจื๊อมีความเห็นว่า มนุษย์โดยธรรมชาติมีเชื้อของความดีอยู่แล้ว อยู่ที่ว่าใครจะพัฒนาเชื้อแห่งความดีดังกล่าวให้ปรากฏเท่านั้น เพราะฉะนั้นมนุษย์มีความเท่าเทียมกันในแง่ที่มีโอกาสจะเป็นคนดีได้เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ผู้ปกครองตามทรศนะของขงจื๊อนั้น มิได้สนับสนุนผู้ปกครองโดยสายเลือด แต่ขงจื๊อมีความเห็นว่า ผู้พัฒนาคุณธรรมแล้วสมควรจะเป็นผู้ปกครอง ดังนั้น เมื่อมนุษย์มีโอกาสดำเนินชีวิตในแง่ของโอกาสของความเป็นผู้มีคุณธรรม เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีโอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตัวเองเป็นผู้ปกครอง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ทุกคนจะมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเป็นผู้มีคุณธรรม แต่ก็มีใช้ทุกคนสามารถเป็นผู้มีคุณธรรมได้

เนื่องจากขงจื๊อมีทรศนะว่า มนุษย์มิได้มีคุณธรรมตั้งแต่เกิด เพียงแต่มีเชื้อของความดีที่รอเวลาได้รับการพัฒนาให้ผลิดอกออกผล ดังนั้น ขงจื๊อจึงเห็นความสำคัญของการศึกษา และในทรศนะของขงจื๊อต่อการศึกษานี้เอง จะเห็นว่าขงจื๊อมีทรศนะต่อโอกาสแห่งความเท่าเทียมกันทางการศึกษา เพราะขงจื๊อมีความเห็นว่า ในเรื่องของการศึกษาไม่ควรมีการแบ่งแยก ในการรับศิษย์ขงจื๊อจึงมิได้รับเฉพาะบุตรขุนนางเท่านั้น ขงจื๊อรับศิษย์ทุกคนที่ขยันและฉลาด ซึ่งการขยันและความฉลาดพร้อมทั้งการอดทนเป็นความพยายามเฉพาะตนความสำเร็จจึงมีไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนก็มีโอกาสเท่าเทียมกันในจุดเริ่มต้น

ปรัชญาของสำนักเนติธรรม ซึ่งมีปรัชญาละเลยหลักมานุษยภาพนิยม และเพิกถอนกฎหมายเหนือบุคคล ก็ยังเน้นถึงความเท่าเทียมกันของคนทุกคนภายใต้กฎหมาย เมื่อใครคนหนึ่งทำผิด ก็ย่อมมีโอกาสดูกลงโทษด้วยเช่นเดียวกัน

ดังนั้นจะเห็นว่า ทรศนะทางสังคมในเรื่องโอกาสที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ก็เป็นทรศนะที่ปรากฏอยู่แล้วในปรัชญาจีน

⁴ ดู Hsieh Yu-Wei, “ibid” p. 185 “The doctrine of filial piety is aimed at the cultivation of love toward your parents, your ancestors, and then extending your love toward others. If you don't like your ancestor, there is the end of the matter.”

คำถาม 4. บทเพลงบทหนึ่งในหนังสือประวัติศาสตร์ (Book of History) มีใจความว่า

ประชาชนต้องได้รับการบำรุง
ประชาชนต้องไม่ถูกเหยียบย่ำ
ประชาชนคือรากฐานของประเทศ
เมื่อรากฐานมั่นคง ประเทศชาติก็ย่อมสงบ⁵

บทเพลงดังกล่าวแสดงถึงปรัชญาการปกครองของปรัชญาจีนอย่างไร?

คำตอบ จากการศึกษาปรัชญาจีนมาจะพบว่าฝ่ายลัทธิขงจื้อและเล่าจื๊อได้นำสิ่งที่ปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานของทฤษฎีทางด้านการเมืองและการปกครอง จึงทำให้ปรัชญาจีนเน้นทฤษฎีการปกครองว่า ต้องปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน โดยส่วนรวม หรืออาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้ปรัชญาจีนมิได้ก้าวไปไกลถึงกับแสดงทฤษฎีว่าผู้ปกครองต้องได้รับการเลือกจากประชาชน (government by the people) แต่ผู้ปกครองก็ต้องปกครองเพื่อประชาชน (government for the people)

ทางฝ่ายลัทธิขงจื้อ เน้นรัฐบาลที่เป็นรัฐบาลมานุษยภาพนิยมที่ปกครองประชาชนด้วยความเมตตากรุณา และยึดสวัสดิภาพและความสุขของประชาชนเป็นบรรทัดฐาน ผู้ปกครองจึงต้องละเลยเรื่องผลประโยชน์ส่วนตนจนหมดสิ้น แม้จื๊อปราชญ์ฝ่ายลัทธิขงจื้อมีความเห็นว่า การปกครองดังกล่าวทำได้ง่ายมาก ทั้งนี้ เพราะธรรมชาติที่ดีดังกล่าวทำให้มนุษย์มีความเมตตากรุณาเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว นอกจากนี้ ขงจื้อเองก็เชื่อเหมือนคนในสมัยราชวงศ์โจวที่ถือว่า เป็นโองการแห่งสวรรค์ (The Mandate of Heaven) ที่เทียนมีความประสงค์ที่จะให้ผู้ปกครองปกครองโดยยึดสวัสดิภาพและความสุขของประชาชนเป็นหลัก เมื่อผู้ปกครองใดไม่ทำตามโองการแห่งสวรรค์ บุคคลอื่นก็มีสิทธิที่จะปฏิวัติโค่นล้มผู้ปกครองดังกล่าว

ส่วนทางฝ่ายเล่าจื๊อนั้น เน้นการปกครองแบบเสรีนิยมและชาตินิยมเลยที่เดียว กล่าวคือ ผู้ปกครองต้องไม่กดขี่ประชาชนและที่สำคัญที่สุด ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวกับประชาชนเลยที่เดียว โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่า ทะเลที่กว้างใหญ่ย่อมอยู่ในที่ต่ำกว่าสิ่งอื่น ผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ก็ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับประชาชน การบำรุงเลี้ยงประชาชนตามทฤษฎีของเล่าจื๊อ ได้แก่ การบำรุงเลี้ยงให้เกิดสันติขึ้นในจิตใจประชาชน โดยนำจิตใจประชาชนไปสู่จิตใจที่บริสุทธิ์ของทารกแรกเกิด โดยไม่พยายามสร้างค่านิยมใด ๆ ขึ้นมาให้ประชาชนเห็นเป็นอันขาด รัฐบาลแบบนี้เล่าจื๊อมีความเห็นว่า ดีกว่ารัฐบาลที่มีความเมตตากรุณาแบบรัฐบาลของลัทธิขงจื้อเสียอีก

⁵ The people should be cherished,
And should not be downtrodden.
The people are the root of the country,
And, if the root is firm, the country will be tranquil.

คำถาม 5. “ครอบครัว” (family) มีความสำคัญอย่างไรตามความคิดของขงจื้อ?

คำตอบ ขงจื้อมีทรรศนะเหมือนอริสโตเติลในแง่ที่ถือว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้น ก่อนที่จะเป็นสังคมใหญ่ที่มีรัฐบาลปกครอง ก็ต้องมีสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นหน่วยแรกสุดคือ ครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่ขงจื้อเชื่อว่าเป็นรากฐาน (foundation) ของสังคมที่เดียว การเป็นรากฐานของสังคมหมายความว่า ถ้าครอบครัวสงบ สังคมก็สงบด้วยเช่นเดียวกัน หรืออย่างที่เม่งจื้อได้กล่าวไว้ว่า “รากฐานของจักรวรรดิคือรัฐ และรากฐานของรัฐคือครอบครัว” ผู้ปกครองครอบครัวก็เช่นเดียว ก่อนที่จะปกครองรัฐให้ได้ก็ต้องจัดการปกครองครอบครัวให้เรียบร้อยเสียก่อน ทั้งนี้ เพราะผู้ปกครองย่อมไม่อาจสอนคนอื่นได้ ถ้าเขาไม่สามารถสอนคนในครอบครัวตนเองได้ นั่นคือการนำครอบครัวไปสัมพันธ์กับการปกครองรัฐ

บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต ความสัมพันธ์ทางสายเลือดย่อมมีเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้บุตรต้องปฏิบัติตามบิดามารดาอย่างหนึ่ง คือความรักบิดามารดา ผู้มีคุณธรรมความรักก็ต้องแสดงคุณธรรมนั้นต่อบิดามารดาของตนเสียก่อน ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกสำหรับเป็นศูนย์ฝึกคุณธรรม

นอกจากนี้ บุคคลที่สามารถรักบิดามารดาของตนเสียก่อนเท่านั้นจึงจะสามารถรักบุคคลอื่นได้ บุคคลที่สามารถรับผิชอบต่อครอบครัวของตนเท่านั้น จึงจะสามารถแบกภาระอันหนักของรัฐได้ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับการปกครองรัฐในแง่ดังกล่าว ขงจื้อกล่าวยืนยันไว้ว่า

“ใครไม่สามารถทำให้บุคคลอื่นกระจำในสิ่งที่เขาไม่สามารถทำให้สมาชิกในครอบครัวเขากระจำได้ ดังนั้น ผู้ปกครองที่ฉลาดจึงไม่จำเป็นต้องไปพันครอบครัว เพื่อที่จะหาหลักการที่จำเป็นสำหรับการปกครองรัฐในครอบครัว ผู้ปกครองสามารถพบความรัก การเชื่อฟังเคารพต่อบิดาของบุตร ซึ่งผู้ปกครองต้องได้รับ เขาสามารถพบความรักที่พึงมีต่อญาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาปฏิบัติต่อข้าราชการผู้ใหญ่ และเขาจะพบความเมตตากรุณา ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนพึงได้รับการเหลียวแล”⁶

⁶ Archie J. Bahm, *The Heart of Confucius* p. 142 “One cannot convince others of what he cannot convince the members of his own family of. Therefore the wise governor does not need to go beyond his family in order to find the principles needed for governing his state. Here he finds his own sons’s respectful obedience to his father, with which a governor should be served, affection for one’s relatives, with which higher officials should be treated, and paternal kindness, with which all people should be regarded.”

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับการปกครองรัฐดังกล่าวของขงจื๊อ สืบเนื่องมาจากความคิดที่ว่า จุดเสียเพียงจุดเดียวก็สามารถทำให้ทั้งประเทศเน่าเฟะไปทั้งประเทศได้ แต่จุดดีเพียงจุดเดียวก็ทำให้เกิดความดีขึ้นทั่วไปได้ ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และสำคัญต่อความสำเร็จต่อการปกครองประเทศของผู้ปกครอง

คำถาม 6. การที่ขงจื๊อเน้นถึงมารยาทที่แสดงออกภายนอก ขงจื๊อต้องการสอนให้มนุษย์เสแสร้งหรือไม่ ?

คำตอบ ขงจื๊อไม่ปรารถนาที่จะสอนให้มนุษย์เสแสร้งต่อกันด้วยมารยาทภายนอกแต่อย่างใดทั้งสิ้น ขงจื๊อมีความเห็นว่า การเสแสร้งเป็นการไม่ฉลาด สิ่งที่ขงจื๊อไม่ทำก็คือ การเสแสร้งกระทำให้เห็นภายนอกเพื่อชื่อเสียงในอนาคต ขงจื๊อเพ่งเล็งถึงธรรมชาติภายใน โดยมีความเห็นว่า คนฉลาดต้องพยายามพัฒนาธรรมชาติภายในทุกทาง ธรรมชาติภายในมิใช่สิ่งที่แยกจากตัวมนุษย์ เมื่อใครคนหนึ่งได้พัฒนาธรรมชาติของตนขึ้นมาแล้ว เขาก็สามารถประพฤติซื่อสัตย์ต่อเพื่อน ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้โดยไม่ต้องเสแสร้ง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง คุณธรรมที่แสดงออกภายนอกเป็นผลของการพัฒนาธรรมชาติภายใน ดังนั้น คนที่สามารถพัฒนาธรรมชาติภายในที่ดีของตนได้แล้ว ย่อมสามารถประพฤติได้ถูกต้องดังนี้

1. สามารถปฏิบัติต่อบิดามารดาอย่างถูกต้อง และเป็นข้อปฏิบัติที่ปรารถนาจะให้บุตรของตนได้ปฏิบัติตาม

2. สามารถปฏิบัติต่อเจ้านายได้อย่างถูกต้อง และเป็นข้อปฏิบัติที่ปรารถนาจะให้ลูกน้องของตนปฏิบัติ

3. สามารถปฏิบัติต่อพ้องอย่างถูกต้อง และเป็นข้อปฏิบัติที่ปรารถนาจะให้น้องของตนปฏิบัติต่อตน

4. สามารถปฏิบัติต่อเพื่อนถูกต้อง และเป็นข้อปฏิบัติที่ปรารถนาจะให้เพื่อนของตนปฏิบัติต่อตน

นอกจากนี้ ผู้ฉลาดผู้ซึ่งพยายามพัฒนาธรรมชาติของตนแล้ว นอกจากจะให้ความสนใจต่อความประพฤติของตนแล้ว ยังรู้จักระมัดระวังคำพูดของเขาด้วย รวมทั้งไม่พูดเกินเลยไปกว่าสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปอีกด้วย

ขงจื๊อได้เอ่ยถึงการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของผู้ฉลาดว่า “เมื่อเขา (ผู้ฉลาด) อยู่ท่ามกลางความร่ำรวยและความโอ้อ่า เขาก็ย่อมสามารถปฏิบัติให้เหมาะสมและน่ายกย่อง เมื่อเขาอยู่ท่ามกลางคนยากจนและน่าชัง เขาก็ปฏิบัติได้เหมาะสมกับความยากจน

และความน่ารังเกียจ”⁷ การกล่าวถึงการปรับตัวดังกล่าวของผู้ฉลาดขงจื๊อมีได้ตั้งใจจะยกย่องการเสแสร้ง แต่ขงจื๊อต้องการชี้ให้เห็นว่า ผู้ฉลาดที่พัฒนาธรรมชาติของตนแล้ว ก็ย่อมยินดีที่จะรับการประพจน์ที่ถูกต้องทุกอย่างเหมือนกับเป็นความประพจน์ของเขาเอง

ดังนั้นจะเห็นว่า ขงจื๊อไม่เคยสนับสนุนการเสแสร้ง สิ่งที่ขงจื๊อสอนก็คือ สอนให้คนแต่ละคนได้พัฒนาธรรมชาติที่ดีภายในของตน เมื่อได้พัฒนาธรรมชาติภายในแล้ว ก็สามารถมีความประพฤติภายนอกอย่างถูกต้องโดยอัตโนมัติ มารยาทหรือการปฏิบัติภายนอกจึงเป็นส่วนที่ปรากฏของธรรมชาติภายในนั่นเอง

คำถาม 7. ทำไมขงจื๊อจึงตั้งสำนักการศึกษาขึ้น ทั้ง ๆ ที่ขงจื๊อเองแม้แต่คนนำเนื้อเค็มมาเป็นค่าเล่าเรียน ก็ยังให้เรียนในสำนักของตน ?

คำตอบ ในการตั้งสำนักการศึกษาขึ้นมานั้น ขงจื๊อมีปรารถนาเพียงการฝึกคนไปรับราชการหรือขงจื๊อมีได้ปรารถนาที่จะตั้งสำนักการศึกษาเพื่อหารายได้แต่อย่างใดทั้งสิ้น ขงจื๊อปรารถนาเพียงคนฉลาดและขยันเท่านั้นที่จะมาศึกษาในสำนักของเขา การให้การศึกษาแก่คนหนุ่มของขงจื๊อจึงมิได้มุ่งเฉพาะการสอนหรือการฝึกบุตรขุนนางเท่านั้น ดังนั้น การตั้งสำนักการศึกษาของขงจื๊อจึงมีจุดหมายเพื่อสิ่งอื่นซึ่งไม่ใช่เงิน และผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างแน่นอน ทั้งนี้จากการศึกษาปรัชญาของขงจื๊อ เราจะพบว่าขงจื๊อตั้งสำนักการศึกษาขึ้นด้วยสาเหตุ 2 ประการดังนี้

1. ขงจื๊อเห็นความสำคัญของการศึกษา ขงจื๊อเป็นผู้สนับสนุนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งความคิดดังกล่าวของขงจื๊อตรงกันข้ามกับทฤษฎะของฟายลัทธิเต๋า ซึ่งไม่สนับสนุนการศึกษาอื่นใดทั้งสิ้น โดยถือว่าการศึกษาทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น เช่น ทำให้คนฉลาดเอาเปรียบคนยากจนเป็นต้น แต่สำหรับขงจื๊อรวมทั้งเม่งจื๊อด้วย มีความเชื่อมั่นว่า การศึกษาคือวิถีทางของการพัฒนาคุณธรรมของมนุษย์ หรือการศึกษาช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์

ขงจื๊อมีความเชื่อว่า สภาพความทุกข์ยากของประชาชน และสงครามระหว่างรัฐที่เกิดขึ้น จะแก้ไขได้ก็โดยนำคุณธรรมกลับมาสู่มนุษย์อีกครั้งหนึ่ง การแก้ไขเป็นปัญหาสังคมจึงเริ่มด้วยการแก้ไขภายในของตนเองของแต่ละคนเสียก่อน ฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพัฒนาคุณธรรมและบุคลิกภาพของแต่ละคน เมื่อคนได้พัฒนาคุณธรรมและ

⁷ Ibid., pp. 79-82 “When he (the wiseman) finds himself amid wealth and dignity, he conducts himself as one who is worthy and esteemed. When he finds himself among the poor and despised, he behaves in ways appropriate to poverty and disdain.”

บุคลิกภาพของตนแล้ว ก็ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อกันและกัน เมื่อปฏิบัติต่อกัน และกันอย่างถูกต้อง ก็ย่อมเกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม ด้วยเหตุดังกล่าว ขงจื๊อจึง เห็นความสำคัญของการศึกษา

2. ขงจื๊อตั้งสำนักการศึกษาเพื่อจุดประสงค์สำคัญคือการปกครองประเทศให้เกิด สันติสุข

ขงจื๊อนั้นมีความเห็นว่า การแก้ไขปัญหาสังคมต้องเริ่มจากตัวของแต่ละคนโดย แต่ละคนพึงพัฒนาธรรมชาติภายในของตน หรือพัฒนาคุณธรรมของตนขึ้นมา เมื่อพัฒนา การปฏิบัติต่อกันก็ย่อมเป็นไปโดยเรียบร้อย

ขงจื๊อแห่งเล่งที่ตัวผู้ปกครองเป็นสำคัญที่สุด ผู้ปกครองจำเป็นต้องเป็นผู้มีคุณ- ธรรมอย่างยิ่ง ความเห็นของขงจื๊อ ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลในสายเลือดของขุนนาง ผู้ปกครองควรเป็นใครก็ได้ที่ได้พัฒนาคุณธรรมในตนเองแล้ว เขาย่อมสามารถปกครองให้ เกิดสันติสุขได้ ขงจื๊อจึงเชื่อมั่นว่าผู้ปกครองที่ดีสำคัญกว่ากฎหมายที่ดีในการปกครองประเทศ ดังที่ขงจื๊อกล่าวว่า “ดังนั้น รัฐบาลที่ดีขึ้นอยู่กับคนดี คนเหล่านั้นพึงได้รับเลือกเนื่องจาก บุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีพัฒนาโดยการดำเนินตามธรรมชาติ เมื่อเดินตามธรรมชาติ เขาก็ได้ จิตใจที่ดี”⁸

นอกจากจะได้คนดีเป็นผู้ปกครองแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้นถ้าได้คนดีมาทำ หน้าที่รัฐบาลนั้นก็เป็รัฐบาลที่ใช้ได้แล้ว ดังที่ขงจื๊อกล่าวว่า “เมื่อคนดีเข้าทำงาน รัฐบาลก็มี ประสิทธิภาพ เหมือนกับเมื่อดินดีพืชผลก็งอกงาม”⁹

ดังนั้นจะเห็นว่าขงจื๊อตั้งสำนักการศึกษาขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองและการ ปกครอง โดยมีความเห็นว่าถ้าทุกคนได้ศึกษาและพัฒนาคุณธรรมของตนก็ย่อมทำให้เกิด สันติสุขขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งย่อมได้เจ้าหน้าที่ที่มีคุณธรรมเข้าไปดำรงตำแหน่ง ต่าง ๆ ของรัฐบาล รัฐบาลก็เป็นรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าได้ผู้ปกครอง มีคุณธรรมรัฐบาลนั้นยิ่งดียิ่งขึ้น ขงจื๊อมีทรรศนะขัดกับสำนักเนติธรรมที่เห็นว่า รัฐบาลที่ดี ต้องขึ้นอยู่กับกฎหมายที่ดี แต่สำหรับขงจื๊อระหว่างผู้ปกครองกับกฎหมาย ขงจื๊อให้ความ สำคัญต่อผู้ปกครอง กฎหมายเป็นสิ่งที่ขงจื๊อปฏิเสธ

⁸Ibid., p. 91 “Therefore, good government depends upon goodmen. Such men should be chosen on the basis of character good character is developed by following nature. By following nature, one acquires good will.”

⁹Loc cit. “When good men are in office, government is efficient, just as when the earth is fertile, plants flourish.”

คำถาม 8. อะไรคือความแตกต่างระหว่างความเห็นอกเห็นใจ (sympathy) ตามทฤษฎีของ ขงจื๊อและความเห็นอกเห็นใจตามทฤษฎีของเล่าจื๊อ ?

คำตอบ ความเห็นอกเห็นใจตามทฤษฎีของขงจื๊อแสดงอยู่ในทฤษฎีเรื่องคุณธรรม “เย็น” (jen) ของขงจื๊อ เย็นหมายถึงความเต็มอกเต็มใจที่จะปฏิบัติต่อกันอย่างเห็นอกเห็นใจ ซึ่งมักจะแปลก ว่าคือคุณธรรมความรัก ความเมตตา ซึ่งเป็นคุณธรรมทางสังคม ขงจื๊อมีความเห็นว่า “เย็น” คือคุณธรรมสำคัญที่ทำให้สังคมสงบคุณธรรมหนึ่ง เมื่อมีคุณธรรมเย็นแล้ว จะทำให้มนุษย์ปฏิบัติตนได้ถูกต้องต่อคนอื่น

ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ (fellow-feeling) ตามทฤษฎีของขงจื๊อนั้น ถ้าจะศึกษาให้ดีแล้วย่อมเป็นความรู้สึกที่เริ่มจาก “ตน” (self) ไปสู่บุคคลอื่น (The selves of others) หรือเป็น ขบวนการที่แผ่ขยายความรักจากการตระหนักในตัวตนแห่งตน (ego-centric consciousness) ไปสู่การตระหนักในตัวตนของบุคคลอื่น นั่นหมายความว่า ขงจื๊อมิได้สอนให้คนคลายจากความยึดมั่นในตัวตนแห่งตนเสียก่อน เพียงแต่สอนให้คนรู้จักแผ่ความรักในตนไปยังบุคคลอื่นด้วย ดังนั้น การขยายความรักหรือความเห็นอกเห็นใจไปยังบุคคลอื่น จึงเป็นไปในลักษณะของการแบ่งแยกให้แตกต่าง เริ่มจากรักบิดามารดา ญาติพี่น้อง บุคคลอื่น หรืออีกนัยหนึ่งความเห็นอกเห็นใจตามทฤษฎีของขงจื๊อต้องอาศัยปัญหาในการแบ่งแยกคนให้แตกต่างจากกันว่า นั่นบิดามารดา นี่พี่น้อง นี่ญาติ นี่มิตรสหาย แล้วมีความรู้สึกเห็นใจต่อเขาเหล่านั้นอย่างเหมาะสม การแบ่งแยกความเห็นอกเห็นใจตามความเหมาะสมดังกล่าว ก่อให้เกิดความสำคัญมากกว่า และความสำคัญน้อยกว่า ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและความสัมพันธ์ที่ห่างไกล

เล่าจื๊อมีความเห็นว่าความเห็นอกเห็นใจตามทฤษฎีของขงจื๊อ ไม่ทำให้ความเห็นอกเห็นใจเป็นความรู้สึกที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น ต้องขจัดเย็น แล้วมนุษย์จะรู้จักรักกันอีกครั้งหนึ่งความเห็นอกเห็นใจตามทฤษฎีของเล่าจื๊อจึงไปลึกกว่าขงจื๊อ เพราะความเห็นอกเห็นใจของเล่าจื๊อเกิดจากความเข้าใจในเต๋า โดยไม่มีการแบ่งแยกระหว่าง “ตัวเรา” และ “สิ่งอื่น” หรือความเห็นอกเห็นใจที่ล้าลึกย่อมเกิดเมื่อเกิดการตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความกลมกลืนกันของอัตตา และสิ่งที่ไม่ใช่ อัตตาความเห็นอกเห็นใจจึงเป็นประสบการณ์ ไม่ใช่เป็นความเห็นอกเห็นใจที่เกิดจากปัญญาความเห็นอกเห็นใจเกิดขึ้นในหมุ่คนที่อยู่ในสภาพลวง “ตัวฉัน” แล้ว ในหมุ่มนุษย์จึงไม่มีการกีดกัน ไม่มีการแบ่งแยกให้แตกต่าง แต่ละคนเหมือนกับคนอื่นและทุกคนมีชีวิตร่วมกันอย่างเป็นหนึ่ง อยู่ร่วมกันอย่างบริสุทธิ์และเรียบง่าย ความเห็นแก่ตัวถูกขจัด ความรักระหว่างมนุษย์จึงเกิดขึ้นอย่างเรียบง่าย โดยไม่ต้องมีการคิดคำนวณ

เนื่องจากความเห็นอกเห็นใจมีต้นกำเนิดจากการมองเห็นความหลากหลาย รวมทั้ง

“ตัวฉัน” และคนอื่น ๆ เป็นสิ่งเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงมีความรู้สึกต่อสรรพสิ่งอย่างเท่าเทียมกันหมด จนดูเหมือนเป็นความไม่ยินดียินร้าย ดังที่เล่าจื๊อกล่าวไว้ว่า

ฟ้าดินนั้นไร้เมตตา
ปฏิบัติคล้ายดังสรรพสิ่งเป็นหุ่นฟาง
ปราชญ์นั้นไร้เมตตา
ปฏิบัติคล้ายดังผู้คนเป็นหุ่นฟาง
แท้จริง ฟ้าดิน และปราชญ์
มิได้ไร้เมตตา
เมตตานี้มีอยู่
เพียงแต่ไม่เข้าไป
ก้าวภายในสรรพสิ่ง⁹

คำถาม 9. วู เหว่ย ตามทรรศนะของเล่าจื๊อคืออะไร ?

คำตอบ ลักษณะสำคัญในแง่อภิปรัชญาอีกอย่างหนึ่งของเต๋าก็คือ เต๋ามาได้ชื่อว่าเป็น “มารดาแห่งสรรพสิ่ง” แต่เต๋าก็มีเคียดคิดถึงความยิ่งใหญ่ของตนเอง มิได้ตั้งตนเป็นเจ้าของในสรรพสิ่ง การให้กำเนิดสรรพสิ่งและการบำรุงเลี้ยงสรรพสิ่งของเต๋าจึงเป็นไปตามธรรมชาติ เปรียบได้กับต้นไม้ที่เติบโตและให้ผลโดยไม่หวังความยิ่งใหญ่หรือหวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น แต่การไม่หวังผลในความยิ่งใหญ่ นั่นเอง กลับทำให้เต๋ากลายเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่

วิถีแห่งการปฏิบัติของมนุษย์ที่ได้จากการศึกษากิจกรรมของเต๋านั้นในแง่อภิปรัชญา ก็คือวิถีที่เรียกว่า วู เหว่ย (Wu Wei) หรือการไม่กระทำ (inaction) ซึ่งเล่าจื๊อเชื่อว่าย่อมเป็นวิถีปฏิบัติที่นำความสงบมาสู่สังคมมนุษย์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องรื้อฟื้นถึงระเบียบหรือพิธีกรรมของสังคมอย่างที่ขงจื๊อพยายามกระทำ

ลักษณะแรกของวิถีปฏิบัติ วู เหว่ย ก็คือการกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น การกระทำเป็นเพียงการกระทำ มิใช่เป็นการกระทำที่คำนวณถึงผลลัพธ์หรือความยิ่งใหญ่ที่จะได้รับ เล่าจื๊อจึงกล่าวว่า “ถอนตัวออกเมื่อกิจการงานได้เสร็จสิ้นลง นี่คือนิยามแห่งสรวงสวรรค์”¹⁰ ดังนั้น การไม่กระทำจึงมิได้หมายถึงการอยู่เฉยโดยไม่ปฏิบัติภารกิจใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นการเน้นหนักให้คนกระทำเพื่อการกระทำ มิใช่กระทำเพื่อหวังผล ซึ่งเป็นการลงทุนเพื่อการเก็บเกี่ยว อันเป็นเหตุให้เกิดการเสสเร้งและนำมาซึ่งความวุ่นวายของสังคม

⁹ วิถีแห่งเต๋า, บทที่ 5

¹⁰ ดู R.B. Blakney, tr. The Way of Life, p. 39

ลักษณะของวิถีปฏิบัติ วู เหวย์ อีกอย่างหนึ่งคือการนิ่ง (still) สงบ (quiet) และการเป็นฝ่ายรับ (passive) เล่าจื่อใช้น้ำ (Water) หุบเขา (valley) และลักษณะของสตรี (female) เป็นสัญลักษณ์ของการกระทำที่นอบน้อมถ่อมตน ยืนอยู่หลังผู้อื่นเสมอ ไม่แสดงโอ้อวดในสิ่งที่ตนกระทำ แต่กลับเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่ น้ำถึงแม้จะอ่อนแต่สามารถเอาชนะกำแพงหรือตึกอันแข็งแรงได้ วิถีปฏิบัติ วู เหวย์ ที่มีน้ำเป็นตัวอย่างจึงหมายถึงพฤติกรรมที่ไม่ก้าวร้าวแต่อ่อนโยน และสงบ ซึ่งผู้ปกครองนำไปใช้ในการปกครองก็ย่อมหมายความว่าความถึงการปกครองโดยมิได้ก้าวไปนำประชาชน แต่เป็นผู้ปกครองที่อยู่หลังประชาชน ปล่อยให้ประชาชนดำเนินชีวิตของเขาไปอย่างเสรี

คำถาม 10. รัฐบาลที่ดีตามพระสนะของเล่าจื่อคือรัฐบาลแบบใด ?

คำตอบ อาจกล่าวได้ว่า เล่าจื่อมีพระสนะเช่นเดียวกับขงจื้อที่ว่ารัฐบาลที่ดีขึ้นอยู่กับบุคคลมิได้ขึ้นอยู่กับกฎหมาย แต่เล่าจื่อมีพระสนะต่างจากขงจื้อในเรื่องว่าลักษณะเช่นใดจึงเรียกว่าบุคคลที่ดี

ตามพระสนะของขงจื้อนั้น รัฐบาลที่ดีต้องประกอบจากบุคคลที่ดี บุคคลที่ดีมิได้หมายถึงบุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากสายเลือดที่สูงส่ง แต่หมายถึงบุคคลที่ได้รับการพัฒนาธรรมชาติที่ดีของตนแล้ว จนได้ชื่อว่าเป็นผู้มีคุณธรรม นั่นเป็นเหตุให้ขงจื้อได้จัดตั้งสำนักการศึกษาขึ้นเพื่ออบรมคนหนุ่มให้เป็นผู้มีคุณธรรมและรอบรู้ในหลักการปฏิบัติราชการ ขงจื่อมีความเห็นว่า บุคคลที่ได้รับการพัฒนาคุณธรรมแล้วย่อมปฏิบัติตนได้ถูกต้องต่อบุคคลอื่น ดังนั้น จึงสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องต่อขุนนาง ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องต่อราษฎร นอกจากนี้ ผู้ที่พัฒนาคุณธรรมแล้วย่อมเป็นเจ้าของคุณธรรมที่สำคัญ คือ เย็น ผู้ปกครองที่มีคุณธรรมเย็น ย่อมมีความรักความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจต่อบุคคลอื่น นั้นย่อมหมายความว่าเขาย่อมปกครองราษฎรด้วยความเมตตากรุณา ดุจบิดาปกครองบุตร

บุคคลที่ดีตามพระสนะของเล่าจื่อ มิได้หมายถึงบุคคลที่พัฒนาคุณธรรมอย่างที่ขงจื้อต้องการ บุคคลที่ดีตามพระสนะของเล่าจื่อคือบุคคลที่ละวางใน “ตัวฉัน” จึงมีความรักต่อบุคคลอื่นอย่างธรรมชาติ และเมตตาต่อบุคคลอื่นอย่างสม่ำเสมอ เป็นบุคคลที่มีจิตใจว่างหรือบริสุทธิ์ราวทารกแรกเกิด จึงเป็นผู้ที่มีความต้องการแต่น้อย ไม่ปรารถนาสิ่งใดเกินความต้องการ จะฆ่าสัตว์สักตัวหนึ่งก็เพื่อเป็นอาหารเท่านั้น แต่จะไม่ฆ่าสัตว์เพื่อแสวงหาอำนาจของตน การรับประทานอาหารก็เพื่อท้องอิ่มเท่านั้น ไม่ได้รับประทานเพราะความอยากลิ้มรสอาหารอร่อยที่เกินเลย ผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ย่อมปราศจากความทะเยอทะยาน ไม่ปรารถนาทรัพย์สินหรืออำนาจ หรือเพื่อได้ชื่อว่าเป็นผู้มีสติปัญญาล้ำลึกกว่าผู้อื่น หรือเพื่อชื่อเสียงของตนเอง นอกจากนี้ ผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ย่อมไม่สนใจต่อการสรรเสริญ หรือการนิินทาของบุคคลอื่น หรือ

อาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่ดีตามธรรมชาติของเล่าจื๊อคือบุคคลที่รักษามรรชาตดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ ราวทารกแรกเกิดไว้เสมอ นอกจากต้องรักษามรรชาตดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ของตนแล้ว ยังหมายถึงการกลับไปใช้ชีวิตตามธรรมชาติ โดยไม่พยายามจะเอาชนะธรรมชาติแต่อย่างใดทั้งสิ้น รวมทั้งการตระหนักถึงวิถีธรรมชาติที่ว่าเมื่อมีการเกิดขึ้น ก็ย่อมมีการสูญสลาย ดังนั้น เขาย่อมไม่ตื่นเต้นเมื่อมีการเกิด และก็ไม่เศร้าโศกเมื่อความตายมาถึง เช่นเดียวกับความร่ำรวยและความยากจน ล้วนเป็นสังขรรคาที่อาจเกิดขึ้นได้

เมื่อคนดีดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้ปกครอง เขาย่อมดำเนินนโยบายการปกครองดังนี้

1. ไม่เข้าไปก้าวก่ายกับราษฎร หรือปล่อยให้ประชาชนดำเนินชีวิตไปอย่างเสรี ทั้งนี้เล่าจื๊อได้แบ่งผู้ปกครองออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. ผู้ปกครองที่ไม่เข้าไปก้าวก่ายกับชีวิตของประชาชน ราษฎรเพียงแต่รู้ว่ามียู่เท่านั้น

2. ผู้ปกครองที่ปกครองราษฎรโดยคุณธรรม ราษฎรจึงรักและยกย่อง เป็นผู้ปกครองที่ดีน้อยกว่าประเภทแรก ซึ่งได้แก่ผู้ปกครองที่ดีตามธรรมชาติของขงจื๊อนั่นเอง

3. ผู้ปกครองที่ปกครองราษฎรด้วยอำนาจทำให้ราษฎรเกรงกลัว แต่ไม่รักและยกย่อง เป็นผู้ปกครองที่ดีน้อยกว่าผู้ปกครองประเภทที่สอง

4. ผู้ปกครองที่ราษฎรชิงชัง เป็นผู้ปกครองที่แย่ที่สุด

2. ปกครองประชาชนโดยไม่ใช้กฎหมาย เพราะกฎหมายยิ่งมาก โจรผู้ร้ายก็ยิ่งชุกชุม เพียงแต่ตั้งตนอยู่ในความสงบเท่านั้น ราษฎรก็ประพฤติดนได้ถูกต้อง ไม่เพียงแต่ไม่ตรากฎหมายขึ้นบังคับใช้ราษฎรเท่านั้น แม้แต่กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมก็ไม่สร้างขึ้นมาบังคับใช้กับประชาชน

3. ปกครองประชาชนโดยทำจิตใจของประชาชนให้บริสุทธิ์ราวทารกอยู่เสมอ โดยไม่พยายามสร้างค่านิยมจนเกิดการแก่งแย่งแข่งขันในหมู่ประชาชน รวมทั้งเลิกการศึกษาเล่าเรียน เพื่อไม่ให้คนฉลาดเอาเปรียบคนที่โง่กว่า หรือเพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนาทางวัตถุที่เกินเลยธรรมชาติจนเกิดการอยากได้และแสวงหา อันเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายในหมู่ประชาชน

ดังนั้นจะเห็นว่ารัฐบาลที่ดีตามธรรมชาติของเล่าจื๊อ คือรัฐบาลที่มีคนดีเป็นผู้ปกครอง คนดีตามธรรมชาติของเล่าจื๊อ หมายถึงบุคคลที่รักษามรรชาตดั้งเดิมได้ และปกครองราษฎรโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับราษฎร แม้แต่จะเข้าไปก้าวก่ายในลักษณะให้ความเมตตา กรุณา คุอบิดาปฏิบัติต่อบุตร และปกครองโดยพยายามให้ประชาชนพัฒนาหรือรักษาสภาพที่บริสุทธิ์ ราวทารกแรกเกิดไว้

คำถาม 11. ขงจื๊อ, เล่าจื๊อ และสำนักเนติธรรมมีทรรศนะต่อกฎหมายเหมือนกันหรือไม่ ?

คำตอบ ทรรศนะการปกครองของขงจื๊อ เล่าจื๊อ พอมีลักษณะของความคล้ายคลึงกันอยู่บ้าง จึงจัดได้ว่าอาจจัดขงจื๊อ, และเล่าจื๊ออยู่ในฝ่ายเดียวกันและมีความเห็นที่แตกต่างจากทรรศนะของสำนักเนติธรรม

สำนักเนติธรรมเป็นสำนักปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากขงจื๊อ ซึ่งอยู่ฝ่ายลัทธิขงจื๊อ กล่าวคือ ขงจื๊อมีทรรศนะว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่เลว ดังนั้น ลิจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับมนุษย์ แต่นักคิดของสำนักเนติธรรมมีความเห็นว่า กฎจริยธรรมของขงจื๊อไม่อำนวยให้เกิดประโยชน์เท่ากฎหมายที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรง ปรัชญาของสำนักเนติธรรมมีอยู่ว่า ผลประโยชน์ของรัฐย่อมอยู่เหนือผลประโยชน์ของประชาชน และเพื่อความมั่นคงของรัฐแรงงานของประชาชนทั้งหมดต้องมุ่งเพื่อการผลิต เสริมกองทัพรัฐให้เข้มแข็ง กฎหมายเป็นแก่นนำที่สำคัญของสังคม ต้องเขียนกฎหมายให้ชัดเจนและเข้าใจได้โดยง่าย เพื่อว่าคนละเมียดกฎหมายจะไม่สามารถแก้ตัวได้

ขงจื๊อไม่เห็นด้วยกับทรรศนะของสำนักเนติธรรมอย่างแน่นอน ขงจื๊อมีความเห็นว่า การปกครองด้วยกฎหมายเป็นการปกครองเพียงภายนอกของราษฎรเท่านั้น ประชาชนอาจไม่ยอมทำผิดเพียงเพราะกลัวการลงโทษ แต่เมื่อใดสามารถหลีกเลี่ยงจากการลงโทษได้ เขาก็อาจจะทำความชั่วก็ได้ ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดคือพยายามใช้ศีลธรรมหรือคุณธรรมนำประชาชนจนเกิดความละอายที่จะประพฤติชั่วขึ้นภายใน เมื่อนั้นประชาชนก็จะไม่ประพฤติชั่ว ดังนั้น กฎศีลธรรมรวมทั้งพิธีกรรมหรือลัทธิ จึงสำคัญยิ่งกว่ากฎหมาย นอกจากนี้ การปกครองที่ดีมิใช่ว่าต้องขึ้นอยู่กับกฎหมายที่ดี การปกครองที่ดีต้องขึ้นกับผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม และเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่ดีมีคุณธรรม

เล่าจื๊อนั้นปฏิเสธการปกครองด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะผู้ปกครองยังพยายามควบคุมประชาชนมากขึ้นเท่าใด ก็ย่อมทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากประชาชน และความไม่พึงพอใจจากประชาชนมากยิ่งขึ้น ดังที่เล่าจื๊อกล่าวว่า

ข้อห้ามยิ่งมาก
ประชากรราษฎรยิ่งยากจน
อาวุธยิ่งแหลมคม
ประเทศยิ่งวุ่นวายสับสน
วิทยาการยิ่งมีมาก
สิ่งประดิษฐ์ยิ่งแปลกประหลาด

กฎหมายยังมีมาก โจรผู้ร้ายยังชุกชุม¹¹

ดังนั้น เล่าจื๊อจึงมีความคิดเกี่ยวกับกฎหมายเหมือนขงจื๊อ คือไม่ตรากฎหมายขึ้น บังคับใช้แก่ประชาชน

ขงจื๊อนั้นถึงแม้จะปฏิเสธกฎหมาย แต่ก็มีทรรศนะว่าควรใช้กฎศีลธรรมในการปกครองประชาชน เพราะการปกครองโดยใช้ศีลธรรมนำประชาชน ก็ทำให้เกิดความละอายที่จะประพฤติชั่วขึ้นภายในจิตของประชาชน ดังนั้น ขงจื๊อจึงไม่ปฏิเสธกฎศีลธรรม และจุดนี้เองที่ทำให้ขงจื๊อแตกต่างจากเล่าจื๊อ

เล่าจื๊อนั้นไม่เพียงแต่ปฏิเสธการปกครองประชาชนด้วยกฎหมายเท่านั้น เขาปฏิเสธการปกครองประชาชนด้วยกฎศีลธรรมเช่นเดียวกัน เล่าจื๊อมีความเห็นว่ากฎศีลธรรมหรือความถูกต้องที่สังคมกำหนดขึ้นมามีขึ้นนั้น เกิดจากความเสื่อมของสังคมและถ้าให้ความสำคัญกับมัน มากก็ยิ่งนำความเสื่อมมาสู่มนุษย์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะมันกลายเป็นว่า ความถูกต้องหรือจริยธรรมของสังคม คือ “กิริยาอาการภายนอกที่เสแสร้งขึ้นอย่างไรประโยชน์” ดังที่เล่าจื๊อกล่าวว่า

เมื่อศีลธรรมแห่งเต๋าเสื่อมโทรมลง
ความถูกต้องและความดีงามก็เกิดขึ้น
เมื่อความรอบรู้และความฉลาดเกิดขึ้น
ความหน้าไหว้ หลังหลอกก็ติดตามมา¹²

ดังนั้น การปกครองที่ดีที่สุดตามทรรศนะของเล่าจื๊อจึงได้แก่การปล่อยให้ประชาชนใช้ชีวิตอย่างเสรี ดังที่เล่าจื๊อกล่าวว่า

ราษฎรต้องพึงพาใน
การเป็นตัวของตัวเองอย่างง่าย ๆ
สอดคล้องกับธรรมชาติดั้งเดิม
เพื่อขจัดความเหินแก่ตัว
เพื่อตัดรากเหง้าแห่งความโลภ¹³

คำถาม 12. อะไรคือความแตกต่างระหว่างขงจื๊อและเม่งจื๊อในเรื่องคุณธรรม ?

คำตอบ ไม่อาจกล่าวได้ว่าขงจื๊อและเม่งจื๊อมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องคุณธรรม นำ

¹¹วิธีแห่งเต๋า, บทที่ 57

¹²วิธีแห่งเต๋า, บทที่ 18

¹³วิธีแห่งเต๋า, บทที่ 19

จะกล่าวว่า เม่งจื๊อทำให้ทฤษฎีของขงจื๊อเรื่องคุณธรรมสมบูรณ์ขึ้นมากกว่า สาเหตุที่มีความเห็นเช่นนี้ พอจะชี้แจงได้ว่า ปรัชญาของเม่งจื๊อเป็นเพียงปรัชญาที่พัฒนามาจากปรัชญาของขงจื๊อ ดังนั้น จึงมีความเห็นในเรื่องคุณธรรมของมนุษย์คล้าย ๆ กันในแง่ที่ว่ามนุษย์ต้องพัฒนาคุณธรรมแล้วจะทำให้สังคมสงบสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองที่พัฒนาคุณธรรมแล้ว ก็ย่อมสามารถขยายออกมาในรูปการปกครอง โดยทำการปกครองประชาชนด้วยคุณธรรม ดังนั้น ทฤษฎีต่อเรื่องการพัฒนาคุณธรรมและการปกครองด้วยคุณธรรมของขงจื๊อและเม่งจื๊อจึงมีความแตกต่างกันแต่อย่างใดทั้งสิ้น

สิ่งที่เม่งจื๊อได้เพิ่มเติมทฤษฎีของขงจื๊อในเรื่องคุณธรรมให้สมบูรณ์ เห็นได้จากว่า ขงจื๊อเน้นเรื่องการพัฒนาคุณธรรม เน้นการปกครองด้วยคุณธรรม แต่ขงจื๊อไม่เคยเจาะลึกไปถึงปัญหาที่ว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์สามารถมีคุณธรรมได้หรือไม่ ซึ่งก็คือปัญหาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง ซึ่งเม่งจื๊อได้เพิ่มเติมทฤษฎีของขงจื๊อว่ามนุษย์ไม่ใช่เพียงควรมีคุณธรรมเท่านั้น แต่มนุษย์ต้องมีคุณธรรม และการมีคุณธรรมของมนุษย์เป็นเรื่องง่ายมาก ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติดีโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ตัวอย่างง่าย ๆ ของธรรมชาติที่ดีของมนุษย์ที่เม่งจื๊อยกตัวอย่างได้แก่ ถ้ามีเด็กสักคนจะตกน้ำ ทุกคนที่เห็นก็พร้อมที่จะช่วยเหลือ นั่นแสดงว่ามนุษย์เฝ่ประพฤติดีโดยธรรมชาติ

สาเหตุที่เม่งจื๊อต้องกล่าวถึงเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ก็เพราะการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนเรื่องโองการแห่งสวรรค์ (Mandate of Heaven) กล่าวคือ ในสมัยราชวงศ์โจวตอนต้นนั้น โองการแห่งสวรรค์หมายถึงความต้องการของสวรรค์ที่ต้องการให้ผู้ปกครองปฏิบัติต่อประชาชน โดยเห็นแก่ผลประโยชน์และความสุขของประชาชนเป็นหลัก แต่ต่อมาความหมายของโองการแห่งสวรรค์กว้างไปไกลถึงว่ามนุษย์ทุกคนได้รับโองการแห่งสวรรค์ นั้นย่อมหมายความว่า สวรรค์มีความปรารถนาที่จะให้ทุกคนมีจริยธรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ มนุษย์มีธรรมชาติเช่นไร ? ธรรมชาติดังกล่าวสามารถเอื้ออำนวยให้มนุษย์ปฏิบัติตามความปรารถนาแห่งสวรรค์ได้หรือไม่ ปัญหาดังกล่าวจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับทฤษฎีในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเม่งจื๊อเชื่อว่ามนุษย์สามารถทำตามโองการแห่งสวรรค์หรือสามารถมีคุณธรรมได้ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ดี ทั้งนี้ เม่งจื๊อยอมรับว่ามนุษย์มีตัณหาและความกระหาย แต่ตัณหาและความกระหายเป็นเพียงส่วนหนึ่งแห่งธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น มิใช่ว่าธรรมชาติของมนุษย์มีเท่านั้น มิใช่ว่าธรรมชาติของมนุษย์ทั้งหมดคือตัณหาและความกระหาย มนุษย์มีหัวใจที่เป็นธรรมชาติพิเศษที่สัตว์อื่น ๆ ไม่มี มนุษย์จะเป็นผู้มีคุณธรรมหรือไม่ ที่สุดแล้วแต่ความสามารถเขาจะรักษาหัวใจหรือธรรมชาติพิเศษไว้ได้หรือไม่ หัวใจหรือคุณธรรมที่ดีโดยธรรมชาติตามทฤษฎีของเม่งจื๊อมี 4 อย่าง คือ

1. ความเมตตากรุณา
2. ความละเอียด
3. ความสุภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน
4. ความพิศชอบชั่วดี

เนื่องจากมนุษย์มีธรรมชาติเป็นคุณธรรมอยู่แล้ว เม่งจื๊อจึงเชื่อว่าเป็นการง่ายมากที่ผู้ปกครองจะปกครองประชาชนโดยคุณธรรม

ดังนั้นจะเห็นว่าเม่งจื๊อไม่ได้มีความคิดแตกต่างจากขงจื๊อว่าอะไรคือคุณธรรมและบทบาทของคุณธรรมต่อการปกครองและความสงบสันติของสังคม แต่เม่งจื๊อได้เพิ่มเติมความคิดของขงจื๊อในแง่ที่ว่าทำไมมนุษย์ต้องมีคุณธรรม การมีคุณธรรมและการปกครองโดยคุณธรรมเป็นได้ยากง่ายเพียงไร ด้วยการพูดถึงปัญหาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวแล้ว

คำถาม 13. ทำไมเม่งจื๊อจึงให้ความสำคัญต่อเรื่องเศรษฐกิจ ?

คำตอบ สาเหตุที่เม่งจื๊อให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประชาชนนั้น สามารถกล่าวได้ว่ามีอยู่ 2 สาเหตุ

1. สาเหตุที่สืบเนื่องมาจากธรรมชาติของมนุษย์ ตามทฤษฎีของเม่งจื๊อ มนุษย์มีธรรมชาติที่ดีเป็นคุณธรรมอยู่แล้ว ดังนั้น จึงเป็นการง่ายมากที่มนุษย์จะมีคุณธรรมคือความเมตตากรุณา ความละเอียดต่อการประพฤติ ความสุภาพและความอ่อนน้อมถ่อมตน และความพิศชอบชั่วดี การปกครองด้วยคุณธรรมจึงง่ายมาก เพียงแต่ขยายธรรมชาติที่ดีออกมาเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เม่งจื๊อมีความเห็นว่า มนุษย์ย่อมไม่อาจพัฒนาคุณธรรมที่แฝงเป็นแนวโน้มที่ดีให้โดดเด่นได้ ถ้ามนุษย์ต้องตกอยู่ในสภาพอดอยาก ดังนั้น เศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการรักษาคุณธรรมของมนุษย์ คงมีแต่บัณฑิตเท่านั้นที่อาจรักษาคุณธรรมของตนไว้ได้ แม้แต่ขณะเผชิญหน้ากับความอดอยาก แต่สามัญชนโดยทั่วไปไม่อาจทำได้ ดังนั้น ผู้ปกครองพึงคำนึงถึงเศรษฐกิจของประชาชนเสียก่อน แล้วจึงสอนให้เขาตั้งมั่นในคุณธรรม

2. สาเหตุสืบเนื่องมาจากการปกครอง

เม่งจื๊อก็เช่นเดียวกับขงจื๊อสนับสนุนการปกครองโดยคุณธรรม หรือรัฐบาลที่ดีคือรัฐบาลมานุษยภาพนิยม (human government) ซึ่งเป็นรัฐบาลที่ปกครองประชาชนด้วยคุณธรรม อันเป็นเหตุให้คำนึงถึงสวัสดิภาพของประชาชนเป็นสำคัญ การคำนึงถึงสวัสดิภาพของประชาชนนั้น ต้องมีการเอาใจใส่ทางเศรษฐกิจของประชาชนด้วย จากหนังสือ

ขงจื๊อได้กล่าวถึงการเอาใจใส่ทางด้านเศรษฐกิจของผู้ปกครองที่แท้จริงไว้ ดังนี้

แม้แต่ดินแดนเพียงร้อยลี่ ก็สามารถทำให้ผู้ปกครองเป็นกษัตริย์ที่แท้จริงได้ ถ้าพระองค์ (พระเจ้าหุย แห่งเหลียง) ปกครองแบบรัฐบาลมนุษยภานิยม ลดการลงโทษและการเก็บภาษี ปลดปล่อยประชาชนไถหว่าน ปลดปล่อยผู้สามารถได้เล่าเรียนในเวลาว่าง เรียนรู้ที่จะเป็นบุตรที่ดี เป็นน้องที่ดี รักดีต่อกษัตริย์ และรักษาคำพูดของตนเอง ภายในครอบครัวเขาก็จะเป็นคนที่ปฏิบัติต่อบิดามารดาพี่นอกครอบครัวก็ปฏิบัติต่อผู้สูงอายุและคนที่สูงกว่า และเขาเหล่านี้จะนำกองทัพและอาวุธที่แหลมคมของรัฐฉินและรัฐฉู่พ่ายแพ้ด้วยไม้เท้าธรรมดา

ผู้ปกครองคนอื่นดึงประชาชนจากฤดูการทำงานของเขา ทำให้เขาไม่สามารถเพาะปลูกบนผืนดินเขาได้ จึงไม่สามารถบำรุงเลี้ยงบิดามารดาได้ บิดามารดา ก็ได้รับความทุกข์ยากจากความหนาวเย็นและความหิวโหย รวมทั้งพลัดพรากจากพี่น้อง ลูกเมียด้วย ผู้ปกครองเหล่านี้ผลักดันประชาชนของเขาไปสู่หลุมและน้ำ ถ้าท่านจะไปลงโทษผู้ปกครองเหล่านี้ ใครจะขัดขวาง ดังนั้น เขาจึงกล่าวกันว่า “ผู้มีมนุษยภานิยมไม่มีใครแข่งขัน” ขอพระองค์จงอย่าสงสัยเลย”¹⁴

คำถาม 14. เพราะเหตุใด ชુંจื๊อจึงให้ความสำคัญแก่ลิในฐานะเป็นพื้นฐานของจริยธรรม ?

คำตอบ ชુંจื๊อจัดได้ว่าเป็นนักปรัชญาฝ่ายลัทธิขงจื๊อคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงเน้นคุณธรรมของขงจื๊อหลายอย่าง คุณธรรมที่ข่งจื๊อเน้นคือลิ สาเหตุที่ข่งจื๊อเน้นคุณธรรมลี้ก็เพราะคำสอนของข่งจื๊อเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติของมนุษย์

ข่งจื๊อมีความเห็นว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้ายโดยธรรมชาติ ด้วยเหตุดังกล่าว ข่งจื๊อจึงกล่าวว่า “ธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้าย ความดีของมนุษย์เป็นผลจากการกระทำ”

¹⁴ **MENCIUS**, p. 53. “A territory of a hundred li square is sufficient to enable its ruler to become a true King. If your Majesty (King Hui of Liang) practices benevolent government toward the people, reduces punishment and taxation, gets the people to plough deeply and weed promptly, and if the able-bodied men learn, in their spare time, to be good sons and good younger brothers, loyal to their word, so that they will, in the family, serve their fathers and elder brother, and out side the family, serve their elders and superiors, then they can be made to inflict defeat on the strong armour and sharp weapons of ch’im and c’hu, armed with nothing but staves.

These other princes take the people away from their work during the busy seasons, making it impossible for them to till the land and so minister to the needs of their parents. These parents suffer cold and hunger while brothers, wives and children are separated and scattered. These princes push their people into pits and into water. If you go and punish such princes who is there to oppose you? Hence it is said “The benevolent man has no match’ I beg of you not to have any doubts.

ซึ่งหมายความว่า ความดีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในภายหลัง เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้าย มนุษย์จึงมีแนวโน้มโดยธรรมชาติที่จะเอนเอียงเข้าหาความชั่วร้าย ความดีของมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่กำเนิดพร้อมกับตน (inborn) แต่ความดีของมนุษย์มีขึ้นด้วยการสะสม

ความเชื่อในเรื่องธรรมชาติอันเลวร้ายของมนุษย์ของขงจื้ออธิบายได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำวนรอบตัวขงจื้อ ทั้งนี้ในสมัยของขงจื้อย่อมมีเหตุการณ์ เช่นการฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการทุกคนต่างพยายามแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้ขงจื้อสรุปว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย

เมื่อธรรมชาติภายในนั้นชั่วร้าย พื้นฐานของความดีย่อมมาจากการถูกบังคับจากภายนอก หรือกฎเกณฑ์ความประพฤติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความประพฤติอย่างมาก ลิ จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญ ลิหมายถึงมารยาทหรือพิธีกรรม หรือกฎเกณฑ์ความประพฤติ เป็นสิ่งที่จะบังคับความประพฤติของมนุษย์จากภายนอก และเป็นตัวคอย ๆ หล่อหลอมจิตใจของมนุษย์ให้ดีขึ้น เช่น พิธีกรรมทางศาสนา พิธีบูชาบรรพบุรุษ และพิธีศพล้วนสามารถทำให้จิตใจผู้ทำพิธีศดดีขึ้นในแง่ที่ว่า เกิดความรู้สึกกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ดังนั้น มนุษย์มีอารมณ์และความปรารถนาที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ถ้าหากมนุษย์ยังคงดื้อดึง กระทำตามอารมณ์นั้น ผลก็คือการทะเลาะและความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ และถ้าหากปล่อยตามธรรมชาติ ก็ต้องเกิดการแก่งแย่งและฆ่ากันเองระหว่างมนุษย์ และนั่นเป็นเหตุให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่ไม่ได้ ดังนั้น ลิจึงเป็นตัวคอยบังคับไม่ให้มนุษย์ประพฤติตามความปรารถนาอันชั่วร้ายของตนได้อย่างเต็มที่

ทรรศนะดังกล่าวของขงจื้อต่างจากทรรศนะของเม่งจื้อ เม่งจื้อเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดี ดังนั้น คุณธรรมได้แก่ความเมตตากรุณาหรือเย็น และความชอบธรรมคืออี๋ ย่อมเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่โดยธรรมชาติ เม่งจื้อจึงเน้นคุณธรรมเย็น และความชอบธรรมมากกว่าเน้นเรื่องลิ หรือมารยาทและพิธีกรรม

คำถาม 15. ปัญหาของขงจื้ออาจกล่าวว่าเป็นจุดจบของความเชื่อในพระเจ้า และมานุษย-ภาพนิยมของจีนได้หรือไม่

คำตอบ เราอาจกล่าวได้ว่าปรัชญาของขงจื้อเป็นจุดจบของความเชื่อพระเจ้า ทั้งนี้ เพราะขงจื้อนั้นให้ความสำคัญต่อลิในฐานะเป็นพื้นฐานของจริยธรรม แต่ลิหรือมารยาทและพิธีกรรม หรือกฎเกณฑ์ของความประพฤติดิได้เกิดจากอำนาจของพระเจ้าองค์ใดทั้งสิ้น แต่ลินั้นเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์เองทั้งสิ้น ทั้งนี้ เพราะถึงแม้มนุษย์จะมีธรรมชาติที่ชั่วร้าย แต่มนุษย์ก็มีสติปัญญาจึงสามารถที่จะมีความรู้ได้ เนื่องจากมนุษย์มีปัญญาในไม่ช้าเขาจึงสามารถตระ-หนักได้ว่า ถ้าจะไม่ให้มนุษย์มีการทำลายล้างกันแล้ว มนุษย์จำเป็นต้องยอมรับกฎเกณฑ์แห่ง

ความประพฤติบางอย่างเป็นกติการ่วมกัน กฎเกณฑ์ดังกล่าวสามารถสกัดกันแนวโน้มที่ชั่วร้ายตามธรรมชาติของมนุษย์ได้ ตามความเห็นของช่งจื้อนั้น ผู้มีความฉลาดและเล็งการณ์ไกลดังกล่าวสมควรจะเป็นผู้ปกครอง เพราะสามารถเป็นที่พึ่งพาของผู้อื่นได้ในแง่ความถูกต้อง เพราะฉะนั้นในอดีตบัณฑิตจึงเป็นผู้ปกครอง

เนื่องจากช่งจื้อเชื่อในสติปัญญาความสามารถของมนุษย์ ทำให้ช่งจื้อมีแนวโน้มของการปฏิเสธอำนาจของพระเจ้า ช่งจื้อมีความเชื่อว่าชีวิตที่ดีของมนุษย์นั้นเกิดจากความสามารถของมนุษย์ได้ เช่น ลัทธิเกิดจากสติปัญญาความสามารถของมนุษย์ ด้วยเหตุดังกล่าวความเชื่อของชาวจีนที่ว่าพระเจ้ามีอำนาจเหนือมนุษย์ของคณินก็ถูกทำลายลงด้วยปรัชญาของช่งจื้อ

ในทำนองเดียวกันทรรศนะเรื่องธรรมชาติที่ชั่วร้ายของมนุษย์ก็ทำลายปรัชญามานุษยภาพนิยมของลัทธิขงจื้อได้ ทั้งนี้ ตามทรรศนะของช่งจื้อเองนั้น ถึงแม้มนุษย์นั้นชั่วร้าย แต่มนุษย์ก็สามารถประพฤติอย่างผู้มีคุณธรรมได้ โดยลัทธิจะเป็นกฎเกณฑ์ที่บังคับกับความประพฤติของมนุษย์จากภายนอก แต่ทรรศนะที่ว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้ายได้มีอิทธิพลต่อกลุ่มนักปรัชญาสำนักเนติธรรมเป็นอย่างมาก ชาวสำนักเนติธรรมได้พัฒนาไปไกลจากปรัชญาของช่งจื้อ โดยสำนักเนติธรรมมีความเห็นว่า เมื่อมนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย กฎจริยธรรมก็ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์เท่ากฎหมายที่เข้มงวดและบทลงโทษที่รุนแรง ประชาชนปราศจากซึ่งสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะตัดสินใจเลือกงานและวิถีชีวิตของตนเอง เพราะทุกอย่างต้องถูกกำหนดโดยรัฐ เมื่อกฎหมายเป็นแกนนำ มนุษย์ก็มีบทบาทรองลงมา หรือมีการทำลายมานุษยภาพนิยมลง และเห็นมนุษย์เป็นเพียงวิถีที่จะนำไปสู่เป้าหมายของรัฐ มนุษย์เหมือนสัตว์ที่ต้องถูกขังให้อยู่ภายใต้ความกลัวต่อบทลงโทษที่รุนแรงของกฎหมาย ดังนั้น ช่งจื้อจึงน่าจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ขุดหลุมฝังดินในแก่นามานุษยภาพนิยมของจีน และจีนก็ต้องตกอยู่ภายใต้ลัทธิเผด็จการของฉินระยะหนึ่ง

คำถาม 16. ทรรศนะของเม่งจื้อและช่งจื้อในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์แตกต่างกันแบบขาวกับดำหรือไม่ ?

คำตอบ เม่งจื้อเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดีโดยธรรมชาติ และช่งจื้อมีความเห็นว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้ายโดยธรรมชาติ แต่ถ้าศึกษากันจริง ๆ แล้ว ไม่อาจกล่าวได้ว่า เม่งจื้อและช่งจื้อมีทรรศนะเรื่องธรรมชาติแตกต่างกันแบบขาวกับดำ ทั้งนี้ เพราะตามความเห็นของช่งจื้อนั้น ถึงแม้มนุษย์จะมีธรรมชาติที่ชั่วร้าย แต่สามารถฝึกหัดให้เป็นคนมีคุณธรรมต่อต้านธรรมชาติดั้งเดิมของตนเองได้ ความขัดแย้งระหว่างความเห็นของเม่งจื้อและช่งจื้อมิใช่เป็นความขัดแย้งแบบขาวกับดำเสียทีเดียว เพราะทั้งคู่มีทรรศนะที่พ้องกันว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่า-

เทียมกันที่จะเป็นผู้มีคุณธรรม ช่งจื้อไม่เคยปฏิเสธว่าบุคคลสามารถเป็นผู้มีคุณธรรมได้ และเม่งจื้อก็ได้ปฏิเสธว่าบุคคลสามารถเป็นคนเลวได้

ความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างเม่งจื้อและช่งจื้ออยู่ที่ไหน ?

ความแตกต่างระหว่างเม่งจื้อและช่งจื้ออยู่ที่การให้ความหมายแก่ “ธรรมชาติ” กล่าวคือ ช่งจื้อมีความเห็นว่า ธรรมชาติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมไม่สามารถแยกจากสิ่งนั้นได้ ดังนั้น ถ้าคุณธรรมคือธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนย่อมเป็นผู้มีคุณธรรม แต่เมื่อไม่ใช่มนุษย์ทุกคนที่สามารถเป็นผู้มีคุณธรรมได้ คุณธรรมจึงแยกออกจากความเป็นมนุษย์ได้ เพราะฉะนั้นคุณธรรมจึงมิใช่ธรรมชาติของมนุษย์

ส่วนเม่งจื้อมีความเห็นว่า ธรรมชาติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมหมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างจากสิ่งอื่น ดังนั้น ตัณหาและความอยากจึงมิใช่ธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติดังกล่าวร่วมกับสัตว์ คุณธรรมต่างหากหรือหัวใจต่างหากที่เป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ คุณธรรมจึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เม่งจื้อและช่งจื้อจึงจัดเป็นนักปรัชญาฝ่ายลัทธิขงจื้อด้วยกันทั้งคู่ เพราะเน้นถึงสันติสุขอันเกิดจากคุณธรรม ช่งจื้อเป็นนักคิดที่สังเกตความชั่วร้ายรอบด้านของตนและนำมาสรุปเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เม่งจื้อเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดี แต่ก็มิได้ยึดมั่นอย่างหลับหูหลับตาว่ามนุษย์จะเป็นผู้มีความดีทุกคนและตลอดกาล เพราะเม่งจื้อเชื่อว่าเศรษฐกิจที่ไม่ดีก็ย่อมทำให้มนุษย์ละทิ้งคุณธรรมได้ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่ดีที่ต้องบำรุงเลี้ยงเศรษฐกิจของประชาชน เม่งจื้อและช่งจื้อจึงมีทรรศนะตรงกันว่ามนุษย์อาจชั่วร้ายหรืออาจมีคุณธรรมได้พอ ๆ กัน เม่งจื้อและช่งจื้อจึงมิได้มีทรรศนะที่ต่างกันราวขากับดำ

คำถาม 17. ทำไมเม่งจื้อจึงได้ชื่อว่าเป็นนักประโยชน์นิยม (Utilitarian) ของจีน ?

คำตอบ เหตุที่เม่งจื้อได้ชื่อว่าเป็นนักประโยชน์นิยมของจีนก็เพราะว่า หัวใจของปรัชญาม่งจื้อคือมานุษยภาพนิยม คือเน้นการก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่คนส่วนใหญ่ และทำลายสิ่งชั่วร้าย การเน้นถึงสวัสดิภาพแก่คนส่วนใหญ่ของเม่งจื้อเน้นพฤติกรรมของพระเจ้าผู้อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือคนอื่นอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยเป็นแบบฉบับ เม่งจื้อมีสนใจที่จะแต่งกายให้งดงาม เม่งจื้อและสานุศิษย์แต่งกายด้วยเสื้อผ้าหยาบ รองเท้าฟาง ทำงานหนักทั้งวันทั้งคืนโดยไม่หยุดในการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น ด้วยเหตุดังกล่าวเม่งจื้อจึงมีแนวโน้มทางปรัชญาไปสู่ลัทธิประโยชน์นิยม ที่เน้นถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดเพื่อคนส่วนมากที่สุด

เมื่อมีแนวโน้มไปสู่ลัทธิประโยชน์นิยม เม่งจื้อจึงเห็นว่าสิ่งใดมีคุณค่าสิ่งนั้นต้องมีประโยชน์ หรือ “คุณค่า” ย่อมมีความหมายจำกัดถึง “ผลประโยชน์” (benefits) ดังนั้น สิ่งใดมี

คุณค่า สิ่งนั้นต้องสามารถเอื้ออำนวยให้เกิดสวัสดิภาพแก่ประชาชนโดยทั่วไปเป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังกล่าวม่อจื๊อจึงถือว่าพิธีกรรม และดนตรีเป็นสิ่งไม่มีคุณค่า เพราะไม่มีประโยชน์ต่อสวัสดิภาพของประชาชนส่วนใหญ่ เช่นพิธีศพกลับทำลายเศรษฐกิจเสียด้วยซ้ำ ดนตรีก็แก้ความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ การตีค่าคุณค่า (value) เท่ากับผลประโยชน์ที่ได้รับดังกล่าวทำให้ม่อจื๊อได้ชื่อว่าเป็นนักประโยชน์นิยมของจีนได้

สิ่งที่ทำให้ม่อจื๊อได้ชื่อว่าเป็นนักประโยชน์นิยมอีกอย่างหนึ่งคือคำสอนเรื่อง “ความรักสากล” (universal love) ซึ่งเน้นหลักการที่ว่า “รักซึ่งกันและกัน ให้ผลประโยชน์ต่อกันและกัน” นั้นหมายความว่า การขจัดความเห็นแก่ตนออกไป และรู้จักขยายความรักเฉพาะตนเอง ความรักเฉพาะครอบครัวของตน และความรักเฉพาะประเทศชาติของตนออกไปในลักษณะที่ว่า รู้จักรักคนอื่นให้เสมอรักตนเอง รักครอบครัวอื่นให้เหมือนรักครอบครัวของตน และรักประเทศชาติอื่นให้เสมอประเทศชาติของตน รู้จักคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนอื่น คำนึงถึงผลประโยชน์ของครอบครัวอื่น และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติอื่น ดังนั้น ก่อนที่จะกระทำการสิ่งใดลงไป ต้องตั้งปัญหาถามตนเองเสียก่อนว่า การกระทำนั้นเป็นความรักผู้อื่นด้วยหรือไม่ การกระทำนั้นเป็นผลประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วยหรือเปล่า เมื่อปรากฏว่าเป็นผลประโยชน์ต่อบุคคลอื่นก็พึงทำ ตามทฤษฎีของเม่งจื๊อ การขาดหลักการประโยชน์นิยม คือความรักสากล ย่อมทำให้เกิดความวุ่นวายได้ ดังนั้น ทุกข์ของสังคมจึงเกิดจากความเห็นแก่ตนเป็นอันดับแรก และขยายส่วนออกมาเป็นความเห็นแก่ครอบครัวของตน และเห็นแก่ประเทศชาติของตนตามลำดับ トラバโดที่มนุษย์ยังไม่สามารถทำลายความเห็นแก่ตนหรือความรักเฉพาะตน หรือความรักเฉพาะครอบครัวตน หรือความรักเฉพาะประเทศชาติของตนลง トラバโดนั้นสันติภาพไม่มีทางเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์

จากพฤติกรรมและความเชื่อในเรื่องหลักความรักสากลดังกล่าวข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าม่อจื๊อเป็นนักประโยชน์นิยมชาวจีน

คำถาม 18. อะไรคือทฤษฎีที่แตกต่างกันระหว่างม่อจื๊อและขงจื๊อ ?

คำตอบ ม่อจื๊อและขงจื๊อเป็นนักปรัชญาฝ่ายมานุษยภาพนิยมด้วยกันทั้งคู่ กล่าวคือให้ความสำคัญแก่สวัสดิภาพของมนุษย์ในสังคม แต่ม่อจื๊อและขงจื๊อก็มีทฤษฎีที่แตกต่างกัน ทฤษฎีที่แตกต่างกันที่สำคัญระหว่างม่อจื๊อและขงจื๊อมี 3 ทฤษฎี

1. ทฤษฎีที่หนึ่งเป็นทฤษฎีที่แตกต่างกันในเรื่องมารยาทและพิธีกรรม

ขงจื๊อเชื่อในเรื่องมารยาทและพิธีกรรม หรือถือว่าเป็นคุณธรรมภายนอก อย่างหนึ่งที่เป็นการแสดงออกของธรรมชาติที่ดีภายในของมนุษย์ แต่มีใช้การเสแสร้ง ขงจื๊อจึงให้ความสำคัญต่อการแต่งกาย กิริยามารยาทที่เรียบร้อย ซึ่งแสดงถึงการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในโอกาส

ต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมในการแต่งงาน มีพิธีกรรมในงานศพ

ม่อจื่อตำหนิเรื่องมารยาทและพิธีกรรม ม่อจื่อไม่สนใจใยดีกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ม่อจื่อสวมเสื้อผ้าหยาบ รองเท้าฟาง แต่พร้อมที่จะทำงานหนักเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นหรือกระทำการเพื่อผลประโยชน์ให้เกิดแก่คนส่วนใหญ่ ม่อจื่อวิจารณ์พิธีแต่งงาน พิธีศพที่มีการไว้ทุกข์ให้ผู้ตายถึง 3 ปี ว่า ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เสียทั้งเวลาและทรัพย์สิน เป็นตัวทำลายเศรษฐกิจของประชาชน โดยเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนต้องเหนื่อยยากอย่างมากมาย เพื่อที่จะหาเงินให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในพิธีใหญ่โต แม้แต่คนสามัญถึงแก่ความตาย ค่าใช้จ่ายในพิธีศพก็แทบจะทำให้ครอบครัวทั้งครอบครัวเป็นยาก เมื่อกษัตริย์สิ้นพระชนม์ยิ่งแล้วใหญ่ ทอง, หยก, มุก และของมีค่า ก็จะถูกฝังไปด้วย พร้อมกับรถม้าเครื่องใช้ศาสตราวุธ ซึ่งพิธีศพของกษัตริย์ครั้งหนึ่งก็ทำให้ประเทศชาติเกือบล่มจม ด้วยเหตุดังกล่าวม่อจื่อจึงกล่าวว่า “การประกอบพิธีกรรมทั้งดงาม รวมทั้งการไว้ทุกข์ที่ยาวนาน ย่อมนำไปสู่ผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือความยากจนของประเทศชาติและความไร้ระเบียบของรัฐบาล”

ด้วยเหตุดังกล่าวในขณะที่ขงจื่อชื่นชมในพิธีกรรมและมารยาทภายนอกที่แสดงออกถึงธรรมชาติที่ดีภายใน ม่อจื่อรังเกียจเพราะว่าไม่มีคุณค่าในแง่ที่อำนวยความสะดวกให้เกิดแก่คนส่วนใหญ่ ในขณะที่ขงจื่อมิได้เพ่งเล็งถึงผลประโยชน์เชิงรูปธรรมมากไปกว่าผลประโยชน์ของการช่วยอบรมคุณธรรมของมนุษย์ ม่อจื่อเพ่งเล็งถึงผลประโยชน์เชิงรูปธรรม เช่น เศรษฐกิจของมารยาทและพิธีกรรม

2. วรรณคดีที่แตกต่างกันในเรื่องดนตรี

ขงจื่อส่งเสริมการศึกษาดนตรี โดยมีความเห็นว่าดนตรีย่อมสามารถช่วยให้มนุษย์สร้างอุปนิสัยที่ดีได้ เพราะดนตรีนั้นมีความกลมกลืนด้วยตัวของมันเอง

แต่สำหรับม่อจื่อผู้ยึดถือประโยชน์เป็นสำคัญ ไม่เห็นด้วยกับขงจื่อ ทั้งนี้ เพราะช่วงสมัยดังกล่าวเป็นช่วงสมัยที่ประชาชนถูกภัยสงคราม ประชาชนต้องเผชิญกับความยากลำบาก ความยากจนและความอดอยากจึงจำเป็นต้องแก้ปัญหาปากท้องของประชาชนเสียก่อน เรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องของศิลปะ เป็นความฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ม่อจื่อมีความเห็นว่าสิ่งที่มนุษย์ต้องการจริง ๆ ก็เพียงที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และอาหาร ซึ่งพอประมาณเท่านั้น เช่น ต้องการอาหารเพียงเพื่อท้องอิ่ม ที่อยู่อาศัยต้องการเพียงเพื่อกันแดด ลม และฝน เสื้อผ้าต้องการเพียงเพื่อป้องกันความหนาวและความร้อนหนาวของอากาศ ดนตรีจึงได้ชื่อว่าเป็นสิ่งเกินความจำเป็นสำหรับม่อจื่อ ด้วยเหตุดังกล่าวม่อจื่อจึงแสดงโทษของดนตรีไว้ 4 ประการดังนี้

1. ทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง
2. ช่วยให้ประชาชนพ้นจากความอดอยากมิได้

3. ช่วยป้องกันให้พ้นจากการรุกรานไม่ได้

4. ทำให้เกิดนิสัยต่อความเป็นคนเจ้าสำราญ เหนือเหิมและฟุ้งเฟ้อ

ดังนั้น จะเห็นว่าม่อจื๊อไม่สนับสนุนดนตรี เพราะดนตรีมิได้ให้ผลประโยชน์เชิงรูปธรรม ซึ่งผลประโยชน์เชิงรูปธรรมเป็นสิ่งที่ขงจื๊อเน้น แต่ขงจื๊อสนับสนุนดนตรี เพราะมีประโยชน์ต่ออารมณ์และเป็นการเสริมสร้างคุณธรรมของมนุษย์

3. ทรรศนะที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความเมตตากรุณา

ขงจื๊อมีความเห็นว่าคุณธรรมที่สำคัญของมนุษย์ คือคุณธรรมของความเมตตากรุณา ซึ่งเม่งจื๊อยืนยันว่าแท้จริงแล้วมนุษย์มีคุณธรรมดังกล่าวโดยธรรมชาติ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ดีโดยธรรมชาติ ความเมตตากรุณาที่มนุษย์พึงมีต่อมนุษย์ด้วยกันจึงเป็นของที่เกิดขึ้นง่ายมาก รวมทั้งการปกครองประชาชนด้วยความเมตตากรุณาของผู้ปกครอง

ขงจื๊อเชื่อว่ามนุษย์เริ่มสามารถฝึกคุณธรรมความรัก และความเมตตากรุณาจากครอบครัว คือเริ่มจากรู้จักรักบิดามารดาของตน รู้จักรักพี่รักน้องของตน รู้จักรักมิตรสหายของตน และแผ่ขยายไปสู่บุคคลอื่น ขงจื๊อมีปรารถนาที่จะให้มนุษย์มีความรักเท่าเทียมกันต่อบิดามารดา, พี่น้อง, และมิตรสหาย ทั้งนี้ เพราะมีอาจทำได้ มนุษย์ต้องอาศัยปัญญาในการแบ่งปันความรักให้ถูกส่วนแก่บุคคลที่ตนมีสัมพันธด้วย

แต่คุณธรรมความรักสากลตามทรรศนะของม่อจื๊อเป็นคุณธรรมสูงสุดและกว้างกว่าความเห็นอกเห็นใจหรือคุณธรรมแห่งความเมตตากรุณาของขงจื๊อ เพราะม่อจื๊อต้องการให้มนุษย์แบ่งปันความรักในลักษณะเสมอภาค เช่นรักครอบครัวคนอื่นให้เสมือนครอบครัวตนเอง รักประเทศชาติอื่นให้เสมือนประเทศชาติของตน ทรรศนะของการแบ่งปันความรักอย่างเสมอภาคกันดังกล่าวของม่อจื๊อ ทำให้เม่งจื๊อโจมตีว่าทรรศนะของม่อจื๊อทำลายสัมพันธภาพในครอบครัว และทำลายสัมพันธภาพทางสังคมของมนุษย์ เพราะเราไม่อาจแบ่งปันความรักอย่างเท่าเทียมกันให้กับบิดามารดา พี่น้อง ญาติ และมิตรสหายได้

คำถาม 19. จงเปรียบเทียบทรรศนะของม่อจื๊อและเอียงจื๊อในเรื่องคุณธรรมความรัก

คำตอบ ม่อจื๊อเชื่อในหลักการความรักสากล ซึ่งหมายถึงการรู้จักรักคนอื่นเสมือนรักตนเอง รักครอบครัวอื่นเสมือนรักครอบครัวตนเอง รักประเทศชาติอื่นเสมือนรักประเทศชาติตนเอง ความรักของม่อจื๊อต่อบุคคลอื่นอย่างเสมอภาค จึงหมายถึงการต้องอุทิศตนต่อบุคคลอื่น บุคคลอื่น หรือคำนึงถึงผลประโยชน์ของบุคคลอื่น โดยไม่มีความเห็นแก่ตัว หลักการความรักสากลของม่อจื๊อคือหลักการอุทิศตนเพื่อคนอื่นนั่นเอง

เอียงจื๊อไม่สอนให้มนุษย์ไปยุ่งเกี่ยวกับบุคคลอื่น จึงไม่สอนให้รักบุคคลอื่น หรืออุทิศตนเพื่อคนอื่น สิ่งที่ควรเอาใจใส่คือพยายามรักษาชีวิตตนเอง

ทรศนะของม่อจื๊อเน้นการอุทิศตนเพื่อคนอื่น จึงเน้นหลักความรักสากล และ ทรศนะของเอียงจื๊อเน้นการรักษาชีวิตตนเอง จึงไม่สอนให้รักบุคคลอื่นหรืออุทิศตนเพื่อคนอื่น ความแตกต่างดังกล่าว เม่งจื๊อไม่เห็นด้วยทั้งคู่ และนำไปกล่าวเสียดสีว่า “เอียงจื๊อเลือก ลัทธิเห็นแก่ตัว ถึงแม้เขาสามารถทำประโยชน์ต่ออาณาจักรทั้งมวลด้วยการตั้งผมตนเองเพียง เส้นเดียว เขาก็จะไม่ทำ” ซึ่งเป็นทรศนะที่ตรงข้ามกับม่อจื๊อ “ม่อจื๊อเสนอหลักความรักโดยไม่มีการแบ่งแยก ถ้าโดยการโกนผมทั้งศีรษะและเปลี่ยนหลังเท้า และสามารถทำให้เกิดผล ประโยชน์ต่ออาณาจักรทั้งมวล เขาก็จะทำ”

จากถ้อยคำของเม่งจื๊อดังกล่าว ปรัชญาเอียงจื๊อจึงเป็นปรัชญาที่ตรงกันข้ามกับ ปรัชญาของม่อจื๊อ กล่าวคือ ในขณะที่ม่อจื๊อเห็นว่าสงครามเกิดจากความเห็นแก่ตนเองของ มนุษย์ โดยไม่รู้จักแผ่ความรักไปยังบุคคลอื่น แต่เอียงจื๊อกลับเสนอความเห็นว่ามันุษย์ควร รักตนเอง อย่าได้ไปสนใจต่อประโยชน์ของผู้อื่นเลย

ทั้งนี้ โดยแท้จริงแล้ว เอียงจื๊อเป็นนักปรัชญาฝ่ายธรรมชาตินิยม เพราะฉะนั้นจึง เน้นการปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปอย่างเสรี โดยไม่พยายามลงทุนใช้ร่างกายของตนเองเสี่ยงเพื่อ แลกกับสิ่งอื่นใด เพราะไม่สนใจแม้แต่ชื่อเสียงและความร่ำรวย หรือไม่เห็นความแตกต่าง ระหว่างชีวิตกับความตาย หรืออาจกล่าวได้ว่า เนื่องจากเอียงจื๊อเป็นนักปรัชญาเต๋าคนหนึ่ง จึงมีปรัชญาการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ ไม่ไปก้าวก่ายกับชีวิตของผู้อื่น ไม่หวังในลาภยศ ชื่อเสียง จึงไม่ปรารถนาที่จะไปลงทุนลงแรงอุทิศตนเพื่อคนอื่นอย่างที่ม่อจื๊อพยายามกระทำ

คำถาม 20. จงกล่าวถึงทรศนะเกี่ยวกับความรู้ของจ้งจื๊อ

คำตอบ จ้งจื๊อเป็นนักปรัชญาฝ่ายลัทธิเต๋าจึงเชื่อในวิถีแบบเต๋า คือการดำเนินชีวิตอย่าง ธรรมดาสามัญ หรือการอยู่อย่างถ่อมตน ไม่กระทำการใด ๆ โดยหวังผลตอบแทน ไม่วางแผน- การณ์ใด ๆ อย่างเอาจริงเอาจัง ส่วนการกระทำใด ๆ ที่กระทำลงไปเพื่อพยายามพอกพูนบุญ กุศล พยายามกระทำด้วยความรู้สึกลอยล่อตลอดเวลา ล้วนเป็นการสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ตนเอง คนที่มีคุณธรรมของเต๋าย่อมจะพอใจอยู่อย่างเรียบง่าย โดยไม่เป็นที่รู้จัก แต่ทั้งนี้ จ้งจื๊อก็มิได้ หวังให้คนของเต๋าใช้ชีวิตแบบฤษีที่ปลีกตนอยู่อย่างเดียวดาย ภาวนาแสวงหาตนเอง และ วางแผนเพื่อความเจริญงอกงามของตน ฤษีในสายตาของจ้งจื๊อจึงเป็นบุคคลที่ตัดตนเอง จากวิถีแห่งเต๋าเช่นเดียวกับบุคคลที่พยายามวางแผนเพื่อความเจริญงอกงามของตนเอง โดย การปฏิบัติตนอยู่ในสังคม จ้งจื๊อจึงสอนเช่นเดียวกับเล่าจื๊อในแง่ของการเน้นการอ่อนน้อม ถ่อมตน แต่มิใช่เป็นการถ่อมตนเพื่อให้ได้รับการยกย่องว่าตนเป็นคนดี การถ่อมตนอย่าง บริสุทธิ์ย่อมไม่หวังผลในบันปลาย

แต่มนุษย์จะมีชีวิตที่เรียบง่าย มนุษย์ต้องมีความรู้ในขั้นสูงกว่าสามัญ ทั้งนี้ จังจื่อได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ระดับ

1. ความรู้ระดับต่ำ ซึ่งเป็นความรู้ในขั้นสามัญ เช่นรู้ว่ามุมภายในของสามเหลี่ยมรวมกันได้ 180 องศา รู้ว่าพระเจ้าเหี้ยนครองราชย์เมื่อใด สามารถจดจำโคลงกลอนได้ รู้ว่าชาวเป็นอย่างไร รู้ว่าดำเป็นอย่างไร? รู้ว่ามีเกียรติเป็นอย่างไร รู้ว่าการเสื่อมเกียรติเป็นอย่างไร

ความรู้ในขั้นดังกล่าวเป็นความรู้ของการแบ่งแยกให้แตกต่าง เช่นการมีเกียรติกับการไร้เกียรติแตกต่างกันอย่างไร ความรู้ดังกล่าวทำให้การแสวงหา และการหลีกเลี่ยงสภาพไร้เกียรติ เมื่อมีเกียรติก็พยายามดิ้นรนเพื่อรักษาไว้ ชีวิตทั้งชีวิตจึงเป็นชีวิตของการไม่มีความสุขที่แท้จริง เป็นชีวิตที่เหนื่อยเปล่าเพราะแสวงหาสิ่งที่มีใช้ความสุขที่แท้จริง

ด้วยเหตุดังกล่าว จังจื่อจึงไม่ส่งเสริมการศึกษา ไม่ส่งเสริมการหาความรู้ ถ้าความรู้ดังกล่าวหมายถึงความรู้ระดับต่ำ ความรู้ในวิชาการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย

2. ความรู้ระดับสูง หมายถึงความรู้ที่สูงกว่าความรู้สามัญ ความรู้ดังกล่าวทำให้ผู้รู้มองเห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสรรพสิ่ง เพราะทุกสิ่งล้วนมีบ่อเกิดมาจากสิ่งเดียวกันคือเต๋า ดังนั้น ผู้รู้จึงมองเห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่าง “ตัวฉัน” กับ “ไม่ใช่ตัวฉัน”

เมื่อสามารถมีความรู้ถึงระดับนี้ ประสบการณ์ของเขาก็คือการไร้ความแตกต่าง และจะมองเห็นว่าชีวิตและความตาย จุดเริ่มและจุดจบเป็นเพียงความสับสนเหมือนกลางวันและกลางคืน ชีวิตและความตาย จุดเริ่มและจุดจบมีอาจบวนความสงบของเขาได้

ความรู้ในขั้นสูงจึงเป็นความรู้ที่ทำให้คนเกิดความสงบ มิได้ทำให้คนแสวงหา มิได้ทำให้คนกระตือรือร้นหรือสับสน แต่เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้รู้สามารถดำเนินชีวิตไปตามครรลองของธรรมชาติอย่างไม่วุ่นวายสร้างโน่นเดมนี่ ไม่วุ่นวายแสวงหามาเพิ่มเติม

คำถาม 21. ทำไม Charles A. Moore จึงกล่าวว่า ชาวจีนแยกไม่ออกระหว่างปรัชญากับชีวิต และทฤษฎีกับการปฏิบัติ ?

คำตอบ เหตุที่ Charles A. Moore กล่าวว่าชาวจีนแยกไม่ออกระหว่างปรัชญากับชีวิตและทฤษฎีกับการปฏิบัติ ก็เพื่อเป็นการเน้นถึงลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของปรัชญาจีน คือปรัชญาจีนเป็นปรัชญาชีวิต เมธีจีนคิดปรัชญาเพื่อการปฏิบัติจริง ๆ เมธีจีนไม่ได้คิดปรัชญาเพื่อความบันเทิงทางปัญญา หรือไม่ได้คิดปรัชญาเพื่อเป็นการออกกำลังกายทางสมอง แต่เมธีจีนคิดปรัชญาเพื่อการปฏิบัติ ดังนั้น จริยธรรมจึงมิได้หมายเพียงทฤษฎี แต่เป็นข้อที่ต้องปฏิบัติจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน

เอกลักษณ์ดังกล่าวของชาวจีน สามารถหยิบยกมาชี้ให้เห็นเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. นักปราชญ์จีนมีทรรศนะเกี่ยวกับสัจธรรมว่า ความจริงมิใช่เป็นหลักการที่เป็นนามธรรม หรือความจริงมิได้รับการเปิดเผยจากพระเจ้าเบื้องบน แต่ความจริงเป็นหลักการที่สอดแทรกอยู่แล้วในกิจกรรมของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้จารึกลงในเอกสารทางประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุดังกล่าวขงจื้อจึงศึกษาอดีตเพื่อค้นหลักความจริง เพื่อค้นหลักการที่กษัตริย์โบราณได้ประพฤติปฏิบัติ เมื่อจะนำกลับมาปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง ประวัติศาสตร์จึงเป็นหลักสูตรที่สำนักการศึกษาของขงจื้อให้สาณาศิษย์ศึกษา

2. ถ้าศึกษาปรัชญาสำนักขงจื้อในเรื่องของการพัฒนาคุณธรรม จะพบว่าทั้งเม้งจื้อและขงจื้อนั้นเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้มีคุณธรรมได้ แต่มิใช่ว่ามนุษย์เป็นผู้มีคุณธรรมมาแต่เริ่มแรก มนุษย์เป็นเพียงผู้มีเชื้อแห่งคุณธรรมอยู่เท่านั้น มนุษย์จะเป็นผู้มีคุณธรรมได้ก็ต้องเกิดจากการฝึกการปฏิบัติจริยธรรมจนเคยชิน เริ่มตั้งแต่ฝึกหัดในครอบครัว คือการฝึกรู้จักรักบิดามารดา พี่น้องและญาติ เป็นต้น

นักปรัชญาเต๋าอย่างเล่าจื้อและจางจื้อนอกจากสอนหลักการมีชีวิตที่เรียบง่ายแล้ว นักปรัชญาทั้งสองก็ได้ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายเช่นเดียวกัน เล่าจื้อตามประวัติได้ใช้ชีวิตสงบภายในป่า จังจื้อปฏิเสธตำแหน่งรัฐมนตรี และยินดีมีชีวิตแบบเต๋าที่จะใช้ชีวิตอิสระตามธรรมชาติอย่างเต็มที่

มือจื้อผู้มีหลักการของการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือคนอื่นนั้น ก็ได้ลงมือปฏิบัติตามหลักการของตนด้วย กล่าวคือ ได้จัดตั้งกองทัพที่มีวินัยขึ้น และพร้อมยกไปช่วยเหลือผู้ที่ถูกรุกราน

ดังนั้น จะเห็นว่า เมธีจีนเน้นการปฏิบัติ มิใช่เน้นทางด้านทฤษฎี ตัวเมธีจีนก็ได้ใช้หลักการของตนมาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันด้วย มิใช่เป็นเพียงนักคิดที่ขังตนเองอยู่บนหอคอยงาช้าง

3. เนื่องจากปรัชญาจีนเป็นปรัชญาที่เน้นการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุดังกล่าว ปรัชญาจีนจึงมิได้คิดศัพท์เทคนิคขึ้นมาในปรัชญาของตนให้แตกต่างไปจากภาษาที่ชาวจีนใช้กันในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป เช่น ลี เต๋า เย็น เป็นต้น

นอกจากนี้ เนื่องจากปรัชญาจีนส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติจริง จึงมิได้เขียนหนังสือเพื่อแสดงความคิดทางปรัชญาของตน ปรัชญาของเมธีจีนจึงปรากฏในรูปของคำสนทนามากกว่า และหนังสือที่บันทึกปรัชญาของเมธีจีนจึงเป็นหนังสือบันทึกถ้อยคำสนทนาของปราชญ์จีนเสียมากกว่า เช่น หนังสือเม้งจื้อ หรือ Analects เป็นต้น

4. เนื่องจากปราชญ์จีนคิดปรัชญาเพื่อการปฏิบัติจริง เนื้อหาของปรัชญาจีนที่สำคัญจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องของจริยธรรมการเมือง หลักการปกครอง วิถีชีวิตที่นำไปสู่ความสำเร็จ พิธีกรรม จรรยาบรรณ หลักปรัชญาเต๋านั้นถึง

ศิลปะการมีชีวิตที่ปลอดภัยจากความผิดหวังและความเจ็บปวด ด้วยเหตุดังกล่าวตำนานเทพจึงปรากฏน้อยมากในปรัชญาของจีน

ส่วนปัญหาเรื่องชีวิตหลังจากตายไปแล้ว หรือเรื่องราวของชีวิตในโลกหน้า ขงจื๊อเองก็ปฏิเสธที่จะกล่าวถึง และมักอธิบายให้สนใจการปฏิบัติต่อคนที่มีชีวิตอยู่ หรือเรียนรู้ถึงวิถีปฏิบัติในสังคม ปราชญ์จีนมักมีคำสอนง่าย ๆ เกี่ยวกับความตาย เช่น “ใครก็ตามที่เกิดก็ต้องตาย มันเป็นหลักเกณฑ์ธรรมชาติที่ว่าไม่มีจุดเริ่มต้นก็ย่อมมีจุดที่สิ้นสุด”

ดังกล่าวนั้นขงจื๊อจะมาเป็นเหตุผลที่สนับสนุนคำกล่าวของ Charles A. Moore ได้ว่าทำไมเขาจึงกล่าวว่า ชาวจีนแยกไม่ออกระหว่างปรัชญากับชีวิต และทฤษฎีกับการปฏิบัติ ซึ่งผิดกับนักคิดของทางตะวันตกที่สามารถอธิบายเชิงวิชาการ ว่าอะไรคือสิ่งดีในศีลธรรม แต่จริง ๆ แล้วอาจเพิกเฉยต่อวิธีที่จะสร้างให้เกิดความดีในชีวิตประจำวัน และความประพฤติของตนเองก็ออกนอกกลุ่มนอกทางเสียเอง

คำถาม 22. คำกล่าวที่ว่า “ประชาชนมาก่อนในจีน” มีความหมายอย่างไร ?

คำตอบ คำกล่าวที่ว่า “ประชาชนมาก่อนในจีน” มีความหมายถึงลักษณะมานุษยภาพนิยมของปรัชญาจีน ในแง่ที่ว่าปรัชญาจีนเน้นความสำคัญของประชาชน หรือส่งเสริมสวัสดิภาพและความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ รวมทั้งให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนด้วย ทั้งนี้ วรรณคดีที่แสดงถึงลักษณะมานุษยภาพนิยม มีหลายวรรณคดีที่จะหยิบยกมาแสดงให้เห็นดังนี้

สมัยที่ราชวงศ์โจวโค่นล้มราชวงศ์ซาง สิ่งที่ราชวงศ์โจวนำมาอ้างกับประชาชนก็คือ กษัตริย์ราชวงศ์โจวได้รับคำสั่งจากเทียไนให้โค่นล้มอำนาจกษัตริย์ราชวงศ์ซาง เพราะประชาชนได้รับขมขื่นจากกษัตริย์ราชวงศ์ซาง เทียนนั้นมีประสงค์จะให้กษัตริย์ปกครองประชาชนโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ สิ่งที่เราเรียกกันว่าโองการแห่งสวรรค์ (Decree of Heaven)

ขงจื๊อเป็นปราชญ์จีนผู้นำหลักมานุษยภาพนิยมขั้นสูงสุดสุดยอดในปรัชญาจีน ทั้งนี้ เพราะขงจื๊อได้นำวรรณคดีเรื่องโองการแห่งสวรรค์กลับมาเน้นอีกครั้งหนึ่ง โดยถือว่าเป็นวิถีที่ผู้ปกครองควรยึดถือ นั่นคือผู้ปกครองต้องคำนึงถึงความสุขและสวัสดิภาพของประชาชนในฐานะเป็นมนุษย์ในสังคมเป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังกล่าวขงจื๊อจึงมีคำสอนที่เน้นถึงการปกครองในแง่มานุษยภาพนิยมไว้หลายอย่างเช่น

1. ผู้ปกครองต้องรักประชาชน
2. ผู้ปกครองต้องรู้จักประชาชน
3. ผู้ปกครองต้องอุทิศตนเพื่อปกป้องสิทธิของประชาชน

4. ผู้ปกครองต้องทำให้ประชาชนร่ำรวย และให้การศึกษาแก่ประชาชน

ทั้งนี้ จะเห็นว่าศูนย์กลางการปกครองตามทฤษฎีของขงจื๊อคือประชาชน และการปกครองประชาชนต้องปกครองด้วยความเมตตากรุณาดุจบิดาปกครองบุตร ดังนั้น จึงปกครองด้วยคุณธรรม และปกครองประชาชนโดยให้ประชาชนพัฒนาคุณธรรมของตนเอง เป็นสำคัญ มิได้ปกครองโดยใช้กฎหมายที่มีบทลงโทษที่รุนแรงปกครองประชาชน

สำนักเนติธรรมเคยทำลายหลักมานุษยภาพนิยมของจีน โดยเห็นว่าเนื่องจากมีธรรมชาติที่ชั่วร้าย ดังนั้น จึงต้องทำการปกครองมนุษย์ด้วยกฎหมายและบทลงโทษที่รุนแรง ปรัชญาของสำนักเนติธรรมได้รับความนิยมในรัฐฉิน และทำให้รัฐฉินมีอำนาจอย่างรวดเร็ว จนชนะรัฐอื่น ๆ และรวมอาณาจักรอื่น ๆ ไว้ภายใต้รัฐฉิน แต่อำนาจที่ไม่คำนึงถึงความสุขและสวัสดิภาพของมนุษย์ในสังคมก็อยู่ไม่ได้นาน ในที่สุดราชวงศ์ฉินก็ถูกโค่นล้ม นั่นเป็นสาเหตุที่กฎหมายราชวงศ์ฉินได้นำหลักมานุษยภาพนิยมของขงจื๊อกลับไปใช้อีกครั้งหนึ่ง มานุษยภาพนิยมจึงมีความสำคัญเรื่อยมา เพราะกษัตริย์ในราชวงศ์หลังก็ยึดหลักมานุษยภาพนิยมเป็นสำคัญ

ม่อจื๊อกับหลักการประโยชน์นิยม และหลักการอุทิศตนเพื่อคนอื่นก็ถือหลักการมานุษยภาพนิยมที่คำนึงถึงความสุขและสวัสดิภาพของประชาชนนั่นเอง

ปรัชญาเต๋า ซึ่งเน้นคำสอนในเรื่อง “กระทำโดยไม่กระทำ” (วู เหว่ย) อาจทำให้มีการเข้าใจกันว่า เป็นปรัชญาที่รังเกียจมนุษย์และสังคมมนุษย์แต่โดยแท้จริงแล้ว คำสอนดังกล่าวมิได้สอนให้คนงอมืองอเท้า แต่ปรัชญาเต๋ายกย่องสอนวิถีการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัยในสังคม คือวิถีการดำเนินชีวิตที่ปล่อยไปตามธรรมชาติ โดยไม่ฝืนธรรมชาติ ไม่เพิ่มเติมจากธรรมชาติ ซึ่งใครก็ตามประพฤติได้สำเร็จ ถึงแม้อยู่ท่ามกลางกลุ่มคนก็จักมีความสงบราวกับอยู่ท่ามกลางขุนเขาลำเนาไพร ด้วยเหตุดังกล่าว การทำตามธรรมชาติของลัทธิเต๋า จึงมิได้หมายถึงการเป็นมนุษย์ให้น้อยลงแต่อย่างใดทั้งสิ้น

แม้แต่ลัทธิขงจื๊อก็ยังมิแน่วโน้มมานุษยภาพนิยม Wing Tsit-Chan ได้กล่าวถึงบทกวีจีนไว้ว่า “ตั้งแต่โบราณมาแล้วที่บทกวีจีนได้เกี่ยวข้องกับโชคชะตาของมนุษย์เป็นเวลานาน (รวมทั้ง) ความสุขและความทุกข์และครอบครัว และเพื่อน อารมณ์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่กวีพยายามแสดงออกให้ปรากฏ” ภาพวาดทิวทัศน์ของจีนมักจะไม่มีรูปมนุษย์ปรากฏในภาพวาด แต่มิได้หมายความว่าศิลปินชาวจีนลดความสำคัญของมนุษย์ลง แท้จริงแล้วศิลปินชาวจีนได้วาดภาพเหล่านี้ขึ้นมาเพื่อทำอารมณ์ของมนุษย์ให้ละเอียดอ่อนและสงบ เพราะฉะนั้นภาพวาดทิวทัศน์ของจีนจึงมีความเกี่ยวเนื่องกับคุณค่าทางจิตของมนุษย์นั่นเอง

ศาสนาที่ปรากฏในประเทศจีนก็มีแน่วโน้มมานุษยภาพนิยมพอ ๆ กับหลักปรัชญา เช่น ศาสนาพุทธในจีนแตกต่างจากพุทธศาสนาในอินเดียอย่างมากในแง่ที่ว่า พระพุทธเจ้า

ได้รับการสรรเสริญในจีนในแง่ของมนุษย์ผู้มีความสำเร็จทางด้านคุณธรรม พระโพธิสัตว์ของฝ่ายพุทธศาสนาหายานที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดคือเจ้าแม่กวนอิม ผู้มีลักษณะแห่งความเมตตากรุณา และบันดาลพรอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตมนุษย์บนโลก เช่น สุขภาพดี ทรัพย์สิน เป็นต้น

เนื่องจาก ประชาชน สวัสดิภาพของประชาชน ความสุขของประชาชน และวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมเป็นสิ่งสำคัญอันแรกซึ่งแสดงออกทางปรัชญาศีลปะศาสนาของจีน ดังนั้นประชาชนจึงมาก่อนในจีน อันมีความหมายว่าหลักการมานุษยภาพนิยมมีความสำคัญในจีน

คำถาม 23. เท่าที่ศึกษาปรัชญาจีน คุณธรรมอะไรพอจะจัดได้ว่าเป็นคุณธรรมสำคัญของปรัชญาจีน ?

คำตอบ Hsieh Yu-Wei ได้กล่าววิจารณ์ไว้ว่า เป็นการยากที่จะเข้าใจจริยศาสตร์ของจีน รวมทั้งอาจเข้าใจกิจกรรมทางการเมืองของจีนผิด ถ้าไม่เข้าใจถึงความสำคัญของทฤษฎีความรัก ซึ่งถูกนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมจีน

คำวิจารณ์ของ Hsieh Yu-Wei ดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความรักเป็นคุณธรรมที่เมธีจีนให้ความสำคัญมากที่สุด และคุณธรรมดังกล่าวถูกนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตแบบต่าง ๆ ของจีน ดังนี้

1. วิถีชีวิตครอบครัว

ครอบครัวเป็นสังคมหน่วยแรกที่มีความสำคัญต่อสังคมใหญ่คือรัฐ ดังนั้น ขงจื้อและนักปรัชญาฝ่ายลัทธิขงจื้อคนอื่น ๆ จึงให้ความสำคัญแก่ครอบครัวเป็นอย่างมาก สิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมครอบครัวดำรงอยู่ได้ก็คือความรัก ทั้งนี้ บิดามารดาต้องให้ความรักต่อบุตรธิดา บุตรธิดาก็ต้องให้ความรักต่อบิดามารดา พิธีบูชาบรรพบุรุษของชาวจีนก็เป็นพิธีที่แผ่คุณธรรมความรักในวิถีชีวิตครอบครัวของชาวจีน กล่าวคือ บุตรธิดานั้น ไม่เพียงแต่แสดงความรักต่อบิดามารดาขณะมีชีวิตอยู่เท่านั้น แม้บิดามารดาเสียชีวิตไปแล้ว บุตรธิดาก็ต้องแสดงความรักต่อบิดามารดาด้วยพิธีบูชาบรรพบุรุษ การแต่งงานในวิถีชีวิตครอบครัว มิใช่เป็นเพียงการฝันว่าสัณชาตญาณตามธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น แต่แผ่คุณธรรมความรักในชีวิตครอบครัวด้วย กล่าวคือ การแต่งงานไม่จำเป็นต้องถือความรักระหว่างหนุ่มสาวเป็นสำคัญ แต่ต้องอาศัยความเหมาะสมในสายตาของบิดามารดา การแต่งงานจึงเป็นการแสดงความรักที่มีต่อบิดามารดา นอกจากนี้ การแต่งงานถือว่าเป็นหน้าที่ เพื่อที่จะมีบุตรชายไว้สืบสายเลือดของบิดาไว้ ดังนั้น ถ้าการแต่งงานไม่สามารถให้กำเนิดบุตรผู้สืบสายเลือดได้ ฝ่ายชายมีสิทธิที่จะหย่าจากภรรยา

ความรักที่สำคัญรองลงมาสำหรับครอบครัวที่ปฏิบัติในวิถีชีวิตครอบครัวของชาวจีน

คือความรักที่รักน้อง ซึ่งลัทธิขงจื้อถือว่าความรักที่รักน้องเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง

2. วิธีชีวิตทางการเมืองและการปกครอง

ในเรื่องของสังคม การเมือง และการปกครองนั้น ความรักก็เป็นคุณธรรมที่นักปรัชญาจีนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ขงจื้อและเม่งจื้อปรารถนาให้ผู้ปกครอง ปกครองประชาชนด้วยความเมตตากรุณา การปกครองด้วยความเมตตากรุณา ก็คือการปกครองที่วางอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมความรัก ทั้งนี้ เม่งจื้อมีทรรศนะว่า เป็นการง่ายมากที่ผู้ปกครองจะปกครองประชาชนด้วยความรักความเมตตากรุณา ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ทุกคนมีธรรมชาติของความรักและความเมตตากรุณาโดยธรรมชาติ และได้รับการฝึกฝนให้ปฏิบัติคุณธรรมความรักความเมตตากรุณาในครอบครัวของตน คือการรู้จักรักบิดามารดา และรักพี่รักน้องในครอบครัวของตน

ม่อจื๊อเองถึงกับเน้นว่า เป็นเจตจำนงสวรรค์ที่จะให้มนุษย์มีคุณธรรมความรัก ดังนั้น ม่อจื๊อจึงนำทฤษฎีทางศาสนามาเป็นพื้นฐานคุณธรรมความรักของตน เมื่อความรักเป็นเจตจำนงแห่งสวรรค์ ดังนั้น มนุษย์ควรมีความรักต่อกัน ม่อจื๊อให้ความสำคัญแก่คุณธรรมความรักในแง่ที่ว่า ความวุ่นวายของสังคมเกิดจากมนุษย์ไม่แผ่แผ่ความรักให้กันและกัน ต่างคนต่างมีความเห็นแก่ตนเป็นอันดับแรก อันเป็นเหตุให้มนุษย์ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของคนอื่นนอกจากผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อมีการแบ่งปันความรักให้คนอื่น การคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนอื่นก็ตามมา เมื่อหมดการเห็นแก่ตัวระหว่างมนุษย์ สังคมก็สงบ ดังนั้น ม่อจื๊อจึงให้ความสำคัญแก่คุณธรรมความรักเช่นเดียวกับขงจื้อและเม่งจื้อ

นอกจากเมธีจีนข้างต้นจะให้ความสำคัญแก่คุณธรรมความรักในฐานะเป็นคุณธรรมของสังคมที่จะทำให้สังคมสันติสุขแล้ว แท้จริงในหมู่ชาวจีนก็มีวิถีชีวิตทางสังคม การเมือง และการปกครองที่อิงพื้นฐานของความรักกันอยู่แล้ว กล่าวคือ ในวิถีชีวิตทางสังคม สังคมของจีนก่อตัวขึ้นในลักษณะที่มีความใกล้ชิดเป็นพื้นฐาน เครือญาติเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแต่งงาน หมู่บ้านเป็นความใกล้ชิดทางถิ่นที่มีอยู่ ครูและเพื่อนเกิดจากการศึกษาในอาชีวะเดียวกัน ในการปกครองก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก กล่าวคือ ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งได้รับความเคารพจากสมาชิกของหมู่บ้านเหมือนกับสมาชิกของครอบครัว ให้ความเคารพต่อหัวหน้าครอบครัว ดังนั้น วิถีชีวิตทางสังคมการเมืองและการปกครองจึงจำลองมาจากวิถีชีวิตครอบครัวนั่นเอง

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่าคุณธรรมที่สำคัญที่สุดของจีนเห็นจะได้แก่คุณธรรมความรักนั่นเอง

คำถาม 24. “เป็นบัณฑิตภายใน เป็นนักปกครองภายนอก” มีความหมายอย่างไรในปรัชญาจีน ?

คำตอบ ความหมายที่เด่นชัดของ “เป็นบัณฑิตภายใน เป็นนักปรัชญาภายนอก” คือการเน้นถึงการพัฒนาจิตเป็นอันดับแรก เมื่อมีการพัฒนาจิตซึ่งเป็นธรรมชาติภายในแล้ว ก็สามารถเป็นนักปกครองได้ หรือเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมได้ในอันดับต่อมา ดังนี้ จะเห็นว่าปราชญ์จีนให้ความสำคัญต่อธรรมชาติภายใน โดยมีทฤษฎีที่ว่า ปัญหาทางสังคมทั้งหมดต้องแก้ไขโดยการเริ่มแก้ไขที่ธรรมชาติภายในของแต่ละบุคคลออกมา ดังนี้ จะเห็นว่าเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของปรัชญาจีนคือการเน้นการพัฒนาจิต

การเน้นการพัฒนาจิตของสำนักปรัชญาจีนต่าง ๆ มีดังนี้

1. สำนักปรัชญาขงจื๊อ

ลัทธิขงจื๊อมีทฤษฎีความเชื่อว่า มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในแง่ของการเป็นผู้มีคุณธรรม แม้จื๊อเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดีแฝงเร้นอยู่แล้ว คุณธรรมจึงเปรียบเสมือนเมล็ดที่พร้อมที่จะเติบโต อย่างไรก็ตาม ลัทธิขงจื๊อเน้นการปฏิบัติตามแบบฉบับของปราชญ์จีน จึงมีเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับคุณธรรมที่เต็มรูปแบบ มนุษย์ต่างหากจะเป็นผู้มาพัฒนาคุณธรรมของตนเองให้ดีขึ้นในภายหลัง ถ้าการฝึกปฏิบัติคุณธรรม เริ่มจากการฝึกปฏิบัติคุณธรรมความรักในครอบครัว เพราะคุณธรรมความรักเป็นรากฐานของครอบครัว สังคม และการเมืองการปกครอง เมื่อพัฒนาจิตหรือพัฒนาธรรมชาติภายในของตนแล้วได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตซึ่งเหมาะสมสำหรับตำแหน่งข้าราชการหรือแม้แต่ผู้ปกครอง หรือแม้แต่การเป็นเพียงพลเมืองที่ดี

2. การเน้นการพัฒนาจิตของปรัชญาเต๋า

ปรัชญาเต๋ามักเรียกผู้ที่ผ่านการพัฒนาจิตว่า “มนุษย์ที่แท้”, “มนุษย์แห่งสวรรค์” “มนุษย์สมบูรณ์” หรือ “บัณฑิต” เป็นการแบ่งแยกให้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในอุดมคติที่พัฒนาจิตกับบุคคลโดยทั่วไป

ปรัชญาเต๋าเกลียดชังวิถีชีวิตชาวโลกสามัญที่ชอบแสวงหาทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศ สุขภาพดี การกินอาหารอร่อย การมีเสื้อผ้าที่สวยงาม เพราะเป็นวิถีชีวิตที่นำมาซึ่งการแข่งขัน การแก่งแย่งชิงดีระหว่างมนุษย์ ผลก็คือความวุ่นวายของสังคม ถ้ามนุษย์ได้พัฒนาจิตใจของตนให้ไปเหนือสามัญอย่างที่ปฏิบัติกัน ทำให้เข้าใจถึงวิถีธรรมชาติ ที่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ชั่วขณะ และดับสูญไป จึงไม่ฝืนธรรมชาติ การเกิดและการตายก็เหมือนการสืบเนื่องกันเหมือนกลางวันกับกลางคืน ดังนั้น เวลาเกิดก็ไม่ดีใจ เวลาตายก็ไม่เสียใจ นอกจากนี้ ด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทำให้เข้าใจว่าสรรพสิ่งมีต้นกำเนิดจากสิ่งเดียวกันคือเต๋า สรรพสิ่งจึงมิได้มีค่ามากน้อยกว่ากัน เขาจึงมีขอบสิ่งใดเป็นพิเศษ หรือมิได้เกลียดชังสิ่งใด มิได้แสวงหาสิ่งใดเป็นพิเศษ และมีได้หลีกเลี่ยงสิ่งใดเป็นพิเศษ ด้วยเหตุดังกล่าว บุคคลผู้พัฒนาจิตของตนแล้ว

จึงไร้ความขัดแย้งและสงบ เขาจะกระทำเพราะเป็นหน้าที่ แต่ไม่ได้กระทำโดยคำนวณถึงผลตอบแทน ไม่กระทำให้สิ่งใดโดยการวางแผน บุคคลเช่นนี้เมื่อเป็นผู้ปกครอง ก็จะปกครองในแนวเสรีนิยม ไม่เข้าไปก้าวก่ายกับประชาชน ไม่ออกกฎหมายบังคับประชาชน พยายามทำจิตใจของประชาชนให้ว่าง โดยมียกย่องให้สิ่งใดมีคุณค่า และไม่พยายามสร้างก่านิยมใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น การพัฒนาจิตใจให้สำเร็จเสียก่อน จึงมีผลต่อความสงบและสันติสุขของสังคมหรือเป็นบัณฑิตภายใน และเป็นนักปกครองภายนอก

ดังนั้น จะเห็นว่าจากการศึกษาปรัชญาสำนักขงจื้อ ปรัชญาเต๋า เราจะพบว่านักปรัชญาจีนเน้นความสำคัญของการพัฒนาจิต ทั้งนี้ การพัฒนาจิตเป็นสิ่งสำคัญในตนเอง และมีผลที่ตามมาคือทำให้ความสงบแผ่กว้างไปสู่สังคมภายนอก ดังนั้น การแก้ปัญหาสังคมต้องเริ่มที่ตนเอง ด้วยเหตุดังกล่าว “เป็นบัณฑิตภายใน เป็นนักปกครองภายนอก” จึงหมายถึงการพัฒนาธรรมชาติภายในของตนเสียก่อน แล้วจะมีผลแผ่กว้างไปสู่สังคมภายนอก

คำถาม 25. จงอภิปรายความเห็นต่อปัจเจกนิยมของปรัชญาจีน

คำตอบ ตามความเห็นของขงจื้อนั้น มนุษย์เป็นสัตว์สังคม สังคมแรกที่สุดคือครอบครัว สังคมที่ใหญ่ที่สุดคือรัฐ ซึ่งอาจเป็นชนวนให้คิดว่าปรัชญาจีนให้ความสำคัญแก่ครอบครัว รัฐซึ่งเป็นส่วนรวมมากกว่าปัจเจกบุคคล (individual) แต่แท้จริงแล้ว ทั้ง ๆ ที่ปรัชญาจีนเน้นถึงธรรมชาติทางสังคมของมนุษย์อย่างไม่ต้องสงสัย แต่ก็มีมาตรการปกป้องปัจเจกบุคคลด้วย รวมทั้งมีความเชื่อในเรื่องความเท่าเทียมกันแต่ดั้งเดิมของปัจเจกบุคคลด้วย ทั้งนี้ สามารถพิสูจน์ปัจเจกนิยมของปรัชญาจีนได้ดังนี้

1. ปรัชญาเต๋า

กลุ่มนักปรัชญาเต๋าให้คุณค่าอย่างสูงต่อเสรีภาพของปัจเจกชน ผลของความเชื่อในเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ทำให้ปรัชญาเต๋ามีความเห็นที่เห็นว่า รัฐบาลที่ดีที่สุดคือรัฐบาลที่ไม่เข้าไปก้าวก่ายกับชีวิตของประชาชน แม้แต่การพยายามสร้างคุณธรรมให้กับประชาชนก็เป็นการก้าวก่ายเสรีภาพของประชาชน แท้จริงควรปล่อยให้ประชาชนดำเนินชีวิตไปอย่างเสรี ปรัชญาเต๋าของจีนจึงแสดงถึงหลักการปัจเจกนิยมของปรัชญาจีนเป็นอย่างดี

2. ปรัชญาขงจื้อ

ปรัชญาขงจื้อแม้จะเน้นความสำคัญของสังคม นับตั้งแต่ความสงบของครอบครัว ซึ่งเป็นสังคมหน่วยแรก จนถึงสังคมหน่วยใหญ่คือรัฐ ด้วยเหตุดังกล่าว ขงจื้อจึงเน้นถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมครอบครัว จนถึงสังคมของรัฐ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ซึ่งอาจจะทำให้เข้าใจผิดได้ว่าขงจื้อ

ให้ความสำคัญแก่สังคมมากกว่าปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ โดยแท้จริงแล้วขงจื๊อก็ยังให้ความสำคัญแก่ปัจเจกบุคคลอยู่ ถึงแม้จะให้ความสำคัญแก่สังคม แต่ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมเป็นสิ่งเอื้ออำนวย มิได้มีความขัดแย้งกันแต่อย่างใดในสายตาของขงจื๊อ

ประการแรกที่ขงจื๊อเชื่อในความเท่าเทียมกันของปัจเจกบุคคล ในแง่ที่สามารถเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมได้เหมือนกัน เมื่อขงจื๊อเชื่อในความเท่าเทียมกันดังกล่าวของมนุษย์ ขงจื๊อย่อมให้ความสำคัญแก่ทุกปัจเจกบุคคล ข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนก็คือขงจื๊อปฏิเสธสุภาพบุรุษโดยสายเลือด สุภาพบุรุษของขงจื๊อหมายถึงใครก็ได้ที่ได้พัฒนาคุณธรรมในตนแล้ว

ในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวนั้นขงจื๊อมิได้ให้ความสำคัญแก่ครอบครัวเพียงด้านเดียว ทั้งนี้ เพราะคุณธรรมที่เรียกว่าความรักพ่อแม่ และความรักในพี่น้องย่อมเกิดขึ้นได้ในครอบครัว หรืออีกนัยหนึ่งปัจเจกบุคคลมีเพียงเมล็ดพืชของคุณธรรม ซึ่งแต่ละปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาให้งอกงามเป็นจริงได้ก็ด้วยการปฏิบัติจริง เช่น ฝึกหัดการรักคนอื่นด้วยการเริ่มรักพ่อแม่ และพี่น้องของตน ดังนั้น ความสำเร็จของครอบครัวซึ่งเป็นส่วนรวม มิใช่เป็นความสำเร็จที่อยู่เหนือความสำเร็จของบุคคลในครอบครัวโดยสิ้นเชิง แต่ความสำเร็จของครอบครัวเกิดขึ้นได้ ก็เพราะเป็นสถานที่บุคคลจะพัฒนาคุณธรรมของบุคคลตามปรัชญาของขงจื๊อนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ครอบครัวมีอยู่เพื่อบุคคลในการพัฒนาตนเอง และครอบครัวจะดำเนินไปด้วยดีต้องอาศัยการพัฒนาตนเองของบุคคลในครอบครัว แต่บุคคลก็สามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าไม่อยู่ในครอบครัวเช่นเดียวกัน

ในแง่ของสังคมและรัฐนั้น ขงจื๊อสอนการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นนอกจากรอบครัวของตนเองด้วยการปฏิบัติ “ลิ” การปฏิบัติก็คือการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นด้วยความเคารพ คุณธรรมอีกประการหนึ่งคือ “ความซื่อสัตย์” ซึ่งหมายถึงบุคคลพึงช่วยเหลือคนอื่น ๆ และคุณธรรม “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างที่ท่านต้องการได้รับการปฏิบัติจากคนอื่น การที่ปรัชญาขงจื๊อได้สอนถึงหลักปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในลักษณะดังกล่าว ย่อมแสดงว่าปรัชญาขงจื๊อให้ความสำคัญแก่ทุกปัจเจกบุคคล อาทิเช่น บุคคลใดต้องการความมั่นคงของตน บุคคลนั้นก็มีหน้าที่ทำให้ผู้อื่นมั่นคงด้วย บุคคลใดต้องการทำตนให้ยิ่งใหญ่ บุคคลนั้นก็มีหน้าที่ทำให้ผู้อื่นยิ่งใหญ่ด้วย คุณธรรม ลิ ความซื่อสัตย์ และการเอาใจเขามาใส่ใจเรา อย่างที่ขงจื๊อสอนจึงแสดงว่าปรัชญาขงจื๊อมิได้ให้ความสำคัญแก่สังคมจนละเลยทรรศนะปัจเจกนิยม แม้ในแง่ของการปกครอง ปรัชญาขงจื๊อมิทรรศนะว่า ผู้ที่เหมาะสมจะเป็นผู้ปกครอง ก็คือผู้ที่พัฒนาตนเองให้มีคุณธรรมแล้ว ถ้าปราศจากซึ่งการพัฒนาตนเองของบุคคลแล้ว ก็ไร้ประโยชน์ที่จะพูดถึงหน้าที่ของผู้นั้นต่อครอบครัว สังคมรัฐ ดังนั้น รัฐก็ต้องพึงคุณธรรมของปัจเจกบุคคล ดังนั้น ปรัชญาขงจื๊อจึงมิได้ละเลยปัจเจกบุคคลแต่อย่างใด

วิถีปฏิบัติทางศาสนาของจีนก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลด้วย ทั้งนี้ เพราะประเทศ

จีนไม่มีสถาบันทางศาสนาที่มีอำนาจหน้าที่คอยบังคับการกิจกรรมของสมาชิกของศาสนา หรือไม่มีองค์กรที่ตั้งตัวเป็นผู้ผูกขาดการติดต่อระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า หรือวิญญาณกับบรรพบุรุษ การบูชาพระเจ้าและบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ จึงเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล
ดังนั้น จะเห็นว่าปัจเจกนิยมก็เป็นปรัชญาที่เด่นชัดในปรัชญาจีนด้วย
